

Plán činnosti na rok 2022

Schválený Radou ÚSTR 17. 12. 2021

Č. j. USTR 354-1/2021

Obsah:

[1. Úvod](#)

[2. Odborná činnost](#)

[3. Vzdělávací činnost](#)

[4. Popularizační činnost](#)

[5. Digitalizační projekty](#)

[6. Rekonstrukce sídla ÚSTR](#)

[7. Přílohy](#)

[7.1 Přehled výzkumných projektů a jejich anotace](#)

[7.2 Ediční plán](#)

1. Úvod

Plán činnosti Ústavu pro studium totalitních režimů na rok 2022 obsahuje přehled aktivit v klíčových oblastech jeho působnosti: ve výzkumu, vzdělávání a v popularizaci.

Při vytváření plánu jsme museli vzít v potaz několik nejistot, s nimiž je třeba v roce 2022 počítat. Předně jde o pokračování pandemie nemoci covid-19, která stejně jako v minulých dvou letech může znemožnit konání některých akcí pro veřejnost, zkomplikovat výzkum kvůli uzavření archivů, a dokonce i ztížit vydávání knih z důvodu nedostatku papíru, s čímž se již nyní potýkáme. Druhou velkou nejistotu způsobuje ekonomická situace České republiky, která se přirozeně promítá i do chodu Ústavu. V době finalizace ročního plánu nemá Česká republika, a tedy ani Ústav coby rozpočtová kapitola státu, schválený rozpočet a nastupující vládou jsou avizovány úspory. K ekonomické nejistotě patří také vysoká míra inflace a nebývalé zdražování řady nákladů, které s činností Ústavu souvisí. Ústav je připraven se s těmito komplikacemi vypořádat, nicméně mohou mít vliv na uskutečnění předloženého plánu.

Ve své činnosti chce Ústav nadále přispívat k reflexi české zkušenosti s diktaturami 20. století. K tomu se v roce 2022 váže několik důležitých výročí. Patrně nejvýznamnějším z nich bude 80 let od tzv. heydrichiády. Pro tuto příležitost plánujeme vydat knihu *Poslední dopisy*. Autorky Pavla Plachá a Birgit Sack ji sestavily z dopisů na rozloučenou, jež se dochovaly po občanech z protektorátu popravených ve věznici v Drážďanech. K témuž výročí se rovněž bude vztahovat jedno vydání popularizačního časopisu *Paměť a dějiny*. V létě pak uplyne 15 let od chvíle, kdy byl schválen zákon o založení Ústavu a Archivu bezpečnostních složek, což je příležitost uspořádat seminář s diskusí otevřeně reflektující jejich dosavadní směřování.

Důležitou součástí popularizace zůstávají výstavy. Klíčovým počinem příštího roku bude zahájení dlouho chystané výstavy o historii Rudé věže smrti na Jáchymovsku, která bude instalována přímo v objektu této národní kulturní památky. Na zámku v Moravském Krumlově, jenž se v roce 2021 po rekonstrukci znovu otevřel veřejnosti, představíme několik let připravovanou stálou expozici k dějinám 20. století.

Mezi stěžejní publikace, které v průběhu roku vyjdou, náležejí první dva díly Dějin StB, mapující činnost komunistické tajné policie v letech 1945–1948 a 1948–1953. Jde o výsledek jednoho ze strategických projektů

Ústavu. Další klíčovou publikací roku 2022 bude učebnice dějepisu pro 9. ročník základních škol věnovaná dějinám 20. století. Vyjde ve spolupráci Ústavu a prestižního nakladatelství učebnic Fraus.

Pro odbornou komunitu připravujeme jako obvykle řadu konferencí, workshopů a seminářů. Z nich budou nejdůležitější dvě akce. Již třetího pokračování se dočká fórum *Dějiny ve veřejném prostoru*. Jedná se o mezinárodní konferenci (koná se ve dvouletých intervalech a spolupracujeme na ní s partnery z FF UK, UJEP a dalšími) otevírající otázky vztahování se k dějinám ve společnosti, politice, muzeích, popkultuře – tedy všude tam, kde jsou dějiny prezentovány veřejně. Druhá velká konference se zaměří na problematiku výcvikového prostoru SS Böhmen. Uskuteční se přímo v dotčeném regionu, a to v kooperaci s partnery ze Státního oblastního archivu Praha, resp. SOKA Benešov, a Muzea Podblanicka ve Vlašimi. Cílem je zhodnotit aktuální stav bádání o tomto mimořádném projektu nacistické okupační moci na našem území.

V neposlední řadě – byť se jedná o zcela specifickou podobu činnosti Ústavu – se i v roce 2022 budeme intenzivně zabývat otázkou sídla naší instituce. Jednání o financování připravené rekonstrukce s Ministerstvem financí ČR stále nejsou uzavřena, a Ústav tedy nemůže zahájit výběr zhotovitele ani samotnou stavbu. Zároveň se nyní vedou jednání s Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových o tom, zda případně nelze pro Ústav najít jiné odpovídající prostory. Vzhledem k tomu, že vedení Ústavu chce v každém případě vyjednat nejlepší možné podmínky, jsou jednání náročná a zdlouhavá. Ovšem rok 2022 přináší s nově nastupující vládou také naději na změnu, a proto pevně věříme, že se i tuto obtížnou situaci podaří co nejdříve vyřešit ve prospěch Ústavu a jeho zaměstnanců.

2. Odborná činnost

Plán odborné činnosti na rok 2022 ovlivňují opět dopady pandemie, a to především tím, že až v roce 2022 bude možné dokončit projekty, které by bylo bývalo možné při běžném provozu, zejména přístupnosti archivů, dokončit dříve.

Změny v řízení výzkumné činnosti

V návaznosti na doporučení, která vyplynula z *Hodnocení výzkumné a odborné činnosti ÚSTR 2008–2018*, budou v roce 2022 pokračovat změny v řízení výzkumné činnosti zaměřené na zvýšení její kvality. Bude připravena nová směrnice upravující organizaci výzkumných projektů včetně souvisejících dokumentů, které budou podrobněji stanovovat kvantitativní a kvalitativní nároky na výzkumnou i vzdělávací práci v Ústavu. Naváže se tím na kroky učiněné v posledních letech.

Výzkumné projekty

Mezi nejdůležitější dokončované výzkumné projekty budou v roce 2022 patřit *Dějiny StB*. K vydání budou připraveny první dva díly chystané publikace (1945–1948 a 1948–1953), bude dokončen rukopis čtvrtého dílu (1969–1989) a naplno budou pokračovat práce na rukopisu třetího dílu (1953–1968). Dalšími důležitými výzkumy, jejichž dokončení se plánuje v roce 2022, jsou *Dokumentace a databáze československých občanů popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech a Nacistický bezpečnostní aparát a SS v Protektorátu Čechy a Morava II*. Uzavřením několikaletých projektů budou splněny velké výzkumné dluhy a díky tomu bude možné se posunout ve studiu diktatur 20. století u nás podstatným způsobem dále. Podrobný přehled jednotlivých projektů a jejich plánovaných výstupů v roce 2022 je součástí přílohy k tomuto dokumentu.

Konference, semináře, workshopy

Plán odborných konferencí, seminářů a workshopů na rok 2022 je opět částečně poznamenán přesunem řady akcí, které se v roce 2021 nemohly uskutečnit kvůli pandemii nemoci covid-19. Zároveň stále není jisté, jestli různá epidemiologická opatření umožní jejich realizování. Je velmi pravděpodobné, že se část z nich opět neuskuteční nebo se bude muset změnit jejich podoba např. do online formátu.

Konference a semináře plánované ÚSTR na rok 2022			
Název	Druh výstupu	Garant/Produkce	Termín/Místo
Workshop pracovní skupiny Každodenní diktatury	workshop	J. Mrňka	20. dubna 2022
		N. Novotná	Praha
Československo v letech 1990–92	konference	L. Svoboda	květen 2022
		A. Macourková	České Budějovice
Tajná pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu na území bývalého Československa – dějiny, paměť a současnost	Seminář	P. Blažek	22. června 2022
		A. Macourková	Praha
Seminář u příležitosti 15. výročí přijetí zákona o ÚSTR	Seminář	O. Matějka	červen 2022
		A. Macourková	Praha
Liberecký seminář Česko-slovenské vztahy	Mezinárodní konference	J. Pažout	Srpen 2022
		A. Macourková	Liberec
Letní škola pro učitele a učitelky dějepisu	konference	Č. Pýcha	25.–26. srpna 2022
		A. Macourková	Praha

Letní škola církevních dějin II	konference	M. Sklenář	Září 2022
		A. Macourková, N. Novotná	
Underground a Československo	konference	L. Kudrna	Říjen 2022
		A. Macourková	Praha
Výcvikový prostor SS Böhmen	konference	T. Zouzal	1.–3. listopadu 2022
		A. Macourková, N. Novotná	Neveklov
Dějiny ve veřejném prostoru III	mezinárodní konference	V. Sixta	10.–11. listopadu 2022
		A. Macourková	Praha

Agenda zákona č. 262/2011 Sb.

Ústav se podílí na naplňování zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu, a sice formulováním stanovisek k žádostem o ocenění, které na Ústav přichází z Ministerstva Obrany ČR a Etické komise ČR. V roce 2022 neočekáváme výrazný nárůst počtu stanovisek, nicméně počet a zejména komplikovanost žádostí nadále vytěžuje kapacity tříčlenného oddělení. Očekáváme zachování trendu minulých let, kdy se snižuje počet stanovisek k žijícím osobám, a roste počet stanovisek k osobám už zemřelým, přičemž se jedná o typicky velice náročné případy, které de facto vyžadují samostatný výzkum, příkladem může být stanovisko ke skupině bratrů Mašínových, Milanu Hlavsovi apod.

Knihovna Jána Langoše (KJL)

Knihovna Jána Langoše funguje během probíhající rekonstrukce v omezeném režimu. Jelikož stejně jako v minulých letech je možné mít fond přístupný díky pronájmu prostor knihovnou Akademie věd, v. v. i., jsou služby KJL pro zaměstnance ÚSTR a ABS stále dostupné v plném rozsahu.

Situace z předcházejících let zůstává neměnná – zaměstnanci knihovny kromě nových přírůstků také průběžně zpracovávají velké množství darovaných dokumentů. V posledních letech fond knihovny významně narůstá o knihovní jednotky, které byly nakupovány z grantů získaných zaměstnanci ÚSTR. Zpracování celé agendy kolem nákupu a zpracování knih má rovněž na starosti pověřený zaměstnanec knihovny a podobný objem nárůstu fondu z tohoto zdroje se dá očekávat i v roce 2022.

Na příští rok má knihovna nově naplánováno lepší provázání dostupných elektronických zdrojů s katalogem knihovny a výhledově zahájit přípravné práce na zasílání dat do Souborného katalogu NK.

Předpokládána je další spolupráce na správě knihovny ABS Na Struze, která je již z katalogizována a nové přírůstky rovněž zpracovává knihovník z KJL.

3. Vzdělávací činnost

V roce 2022 bude Oddělení vzdělávání finalizovat řešení dlouhodobého grantového projektu *Muzeum dělnického hnutí v 21. století* (program NAKI MKČR, s hlavním řešitelem Národním muzeem). Dále bude Oddělení vzdělávání pokračovat v realizaci projektu *Dějepis+*. V něm se provádí tzv. pokusné ověřování vyhlášené MŠMT, které se zaměřuje na efektivitu inovativních metod ve výuce dějepisu. V roce 2022 odstartuje mezinárodní projekt podpořený v programu Erasmus+ *Exploring the Past in the Present: Learning Civics through History*, kde se společně s partnery zaměříme na rozvoj programů pro pedagogy. Všechny zmíněné projekty spojují výzkum v oblasti didaktiky, historická témata týkající se postsocialistické zkušenosti a praktickou činnost v terénu.

Činnost Oddělení vzdělávání se soustředí na tyto čtyři oblasti, jež jsou reprezentovány i novými interními projekty:

1. Vývoj vzdělávacích obsahů pro školy v ČR i v zahraničí – v podobě metodik, digitálních aplikací a popularizačních textů (projekty *HistoryLab* a *Dějepis v 21. století: Centrum podpory učitelů*).
2. Vzdělávání učitelů v podobě workshopů a seminářů pro učitele a studenty učitelství. Každý rok projde akcemi Oddělení vzdělávání několik stovek učitelů a učitelek, činnost je však zaměřena i na předávání zkušeností s didaktickým zpracováním dějepisných témat týkajících se diktatury v ČR též pro zahraniční učitele a studenty učitelství (projekt *Dějepis v 21. století: Centrum podpory učitelů, Dějepis+ a HistoryLab*).
3. Vlastní výzkumná činnost zaměřená zejména na didaktiku dějepisu, ale také na paměťovou kulturu české společnosti v mezinárodním kontextu (projekt *Soudobé dějiny ve veřejném prostoru a Historická gramotnost: téma výzkumu a komunikace*).
4. Zpřístupňování postupů vedoucích ke zvýšení historické gramotnosti širší veřejnosti (projekt *Soudobé dějiny ve veřejném prostoru*).

Kombinace výzkumné činnosti a aplikované vzdělávací praxe činí z Oddělení vzdělávání ojedinělé pracoviště v kontextu celé ČR. Rozsah stávající činnosti a její vícezdrojové financování vytváří značné nároky jak na efektivní způsob organizace oddělení, tak na administrativní úkoly spojené s požadavky donorů. Nově definované interní projekty v roce 2022 umožní zefektivnit a zpřehlednit činnost oddělení a lépe zaměřit jednotlivé cílové skupiny.

Podstatným úkolem pro rok 2022 bude nabídnout učitelům a učitelkám takové formáty, jež je podpoří ve stabilizaci výuky v souvislosti s následky pandemické krize. Je potřeba zaměřit se na ty inovace ve výuce, jež jsou dlouhodobé a koncepční. Proto jako jednu z klíčových aktivit chápeme výše zmíněný projekt *Dějepis+*. I v dalších svých projektech se Oddělení vzdělávání zaměří na systematický rozvoj konceptu historické gramotnosti. Projekt *Soudobé dějiny veřejném prostoru* se zaměří na rozšíření výsledků činnosti oddělení i vzhledem k dalším cílovým skupinám.

Přehled plánovaných výstupů

Projekt	Název
Dějepis+	6 regionálních seminářů pro učitele
Dějepis v 21. století: centrum podpory učitelů	2 centrální semináře pro učitele
Dějepis v 21. století: centrum podpory učitelů	6 workshopů ve školách
HistoryLab	2 webináře <i>HistoryLab</i> distančně
Soudobé dějiny ve veřejném prostoru	Seminář pro učitele a akce pro veřejnost
Muzeum dělnického hnutí v 21. století	Seminář pro učitele, testování na školách a v muzeích
Historická gramotnost: téma výzkumu a komunikace	Veřejně přístupný odborný seminář

Vzdělávací materiály		
Projekt	Autoři	Název
Dějepis+	Jaroslav Pinkas, Jaroslav Najbert, Petr Sedlák,	Sada vzdělávacích materiálů
HistoryLab	Kamil Činátl, Michal Kurz, Pavla Sýkorová, Josef Řídký, Martin Váňa, Michaela Veselá	Sada interaktivních vzdělávacích materiálů
Dějepis v 21. století: Centrum podpory učitelů	Čeněk Pýcha, Martin Váňa, Tereza Mašková Fenclová, Michaela Veselá, Alžběta Medková	Nové rozcestí pro webovou stránku Dejepis21.cz
Muzeum dělnického hnutí pro 21. století	Čeněk Pýcha, Bohumil Melichar, Tereza Arndt Jakub Ferenc	Atlas dělnického hnutí
Muzeum dělnického hnutí pro 21. století	Čeněk Pýcha, Bohumil Melichar, Tereza Arndt, Michal Kurz, Jan Mervart, Kamil Činátl	Vzdělávání v muzeu, případ Muzeum dělnického hnutí
Historická gramotnost: téma výzkumu a komunikace	Vojtěch Ripka, Jan Mervart, Michaela Veselá	Odborný článek k implementaci historické gramotnosti v ČR

4. Popularizační činnost

Popularizační činnost Ústavu bude v roce 2022 vycházet z plánu schváleného Programovou radou a z Koncepce vzdělávací a popularizační činnosti. Bude zahrnovat přípravu a realizaci tří nových výstav. Klíčová je zejména střednědobá expozice v Rudé věži smrti ve Vykmanově u Ostrova ve spolupráci s Konfederací politických vězňů. Dále vzniknou výstavy *Exil nezná hranic. Česká a moravská šlechta jako kulturní most v Evropě po roce 1945* a dlouhodobá expozice k dějinám 20. století na zámku v Moravském Krumlově. Dále bude probíhat reprízování výstav vzniklých v předchozích letech.

Mezi hlavní popularizační publikace roku 2022 bude patřit kniha *Poslední dopisy*, sestavená Pavlou Plachou a Birgit Sack na základě dopisů na rozloučenou, jež psali odsouzení z protektorátu před popravou ve věznicí v Drážďanech. Publikace vyjde u příležitosti 80. výročí heydrichiády.

Základní oporou pro popularizaci bude v roce 2022 i nadále časopis *Paměť a dějiny* stejně jako pořádání přednášek či diskuzí pro veřejnost, prezentace knih vydaných nebo spoluvydaných Ústavem případně účast na knižních veletrzích a dalších příležitostných akcích, kde budeme prezentovat naši činnost veřejnosti.

Součástí popularizace je i prezentace činnosti Ústavu a vnášení důležitých historických témat a milníků do veřejného prostoru prostřednictvím sociálních sítí. Budeme dále inovovat webové stránky (jak Ústavu, tak přidružených webových stránek Oddělení vzdělávání Dejepis21.cz), profily na sociálních sítích (Facebook Ústavu a Dějepis v 21. století, Instagram, Twitter a YouTube kanál Ústavu a Oddělení vzdělávání) a stejně tak bude kladen důraz na koordinaci všech mediálních výstupů Ústavu napříč všemi využívanými online platformami a komunikačními kanály.

Pokračovat bude také tvorba podcastů, které jako nový formát popularizace rozšiřuje naše portfolio mediálních aktivit na všech streamovacích platformách a nově také na síti YouTube.

Pamětnický digitální archiv Paměť národa

Paměť národa, společný projekt Českého rozhlasu, ÚSTR a neziskové organizace Post Bellum, musel a musí reagovat na složitou epidemiologickou situaci, která zásadním způsobem limituje hlavní smysl celé aktivity, tedy dokumentaci vzpomínek pamětníků, a to především nejstarší generace. Přesto i v této době přibývá na portálu Paměť národa kolem tisícovky nově publikovaných svědectví ročně.

V roce 2022 se kolekce vedle výsledků dokumentaristické práce rozšíří například o svědectví získaná z archivu United States Holocaust Memorial Museum. Ústav je dle trojstranné smlouvy vedle editorského zajištění a finální obsahové supervize též garantem mezinárodní spolupráce projektu. Pro rok 2022 se dokumentaristé Paměti národa zaměří například na zachycení svědectví české a slovenské komunity v Rumunsku nebo na vzpomínky pamětníků z česko-polského pohraničí, respektive Kladska. Řada přeshraničních projektů také probíhá s partnery v Bavorsku a Rakousku, s partnery v Sasku mapujeme osudy východoněmeckých občanů, kteří chtěli překonat Železnou oponu v tehdejší komunistickém Československu.

Vedle toho budou nadále dokumentována svědectví reflektující podoby současné represe v nedemokratických režimech, konkrétně na Kubě a v Bělorusku. Pokud jde o navazující výstavní a publikační projekty, zmínit lze putovní výstavu *Inconvenient Mobility* mapující vzpomínky na nucenou migraci v Evropě po druhé světové válce, která bude v roce 2022 představena v pěti evropských zemích.

Přehled plánovaných výstupů

Výstavy pořádané ÚSTR – nově vytvořené výstavy		
Název	Garant	Termín/místo
Střednědobá expozice v Rudé věži smrti	J. Jareš	květen 2022, Ostrov
	J. Vondryška	
Dlouhodobá expozice k dějinám 20. století v Moravském Krumlově	B. Mouralová	květen 2022, Moravský Krumlov
	J. Vondryška	

Exil nezná hranic. Česká a moravská šlechta jako kulturní most v Evropě po roce 1945	Z. Hazdra	Praha, Mnichov
	J. Vondryška	

Výstavy pořádané ÚSTR – prezentace stávajících výstav		
Název	Garant	Termín/místo
Cesta je volná! Německý exodus v roce 1989	B. Mouralová	průběžně během roku 2022, ČR
	J. Vondryška	
Dlouhá cesta k samostatnosti. Dějiny Ukrajiny ve 20. století	D. Svoboda	průběžně během roku, ČR
	J. Vondryška	
Studentská revoluce 1989	B. Mouralová	průběžně během roku 2022, ČR
	J. Vondryška	
Ve znamení tří deklarací	Z. Hazdra	průběžně během roku 2022, ČR
	J. Vondryška	
Židé v Gulagu	A. Hradilek	průběžně během roku 2022, ČR
	J. Vondryška	
Nemohli jsme mlčet. Lidé Charty 77	J. Vondryška	průběžně během roku 2022, ČR
Rozkulačeno	J. Vondryška	průběžně během roku 2022, ČR
TGM to nikdy nebude mít lehké	Z. Hazdra, J. Vondryška	průběžně během roku 2022, ČR
Ještě jsme ve válce	J. Vondryška	průběžně během roku 2021, ČR
	J. Hron	

Václav Havel – politika a svědomí	J. Vondryška	průběžně během roku 2022, ČR, PL, RUS, GR, ESP
Nebe bylo plné hvězd	S. Vodičková	průběžně během roku 2022, ČR
	J. Vondryška	
Za naši a vaši svobodu	A. Hradilek, J. Vondryška	průběžně během roku 2022, ČR

Ostatní popularizace		
Název	Zodpovědný pracovník	Popis
Semináře a přednášky pro veřejnost	Pracovníci Oddělení výzkumu a vzdělávání/Odbor produkční	Přednášky pro širší veřejnost na nejrůznější historická témata, která se váží k aktuálním výročím
Prezentace knih a příležitostné debaty	Pracovníci Oddělení výzkumu a vzdělávání/Odbor produkční	Prezentace knih vydávaných Ústavem ve spolupráci s koeditory či jinými partnery
Svět knihy a další knižní veletrhy	Odbor produkční	Účast na mezinárodním knižním veletrhu Svět knihy Praha/Plzeň a na dalších knižních veletrzích
Ceny za svobodu a demokracii	Odbor produkční/Oddělení dalších agend	Ve spolupráci se Senátem Parlamentu ČR
Mene Tekel	J. Vondryška, Z. Hazdra	Účast na 16. ročníku festivalu svobody Mene Tekel v Praze – realizace výstav, seminářů, spoluúčast na konferenci
Pocta Bedrníkovi aneb Modrá krev	J. Vondryška, Z. Hazdra	7. února 2022

v protinacistickém odboji – osudy hraběte Zdeňka Bořka-Dohalského (1900–1945) a dalších příslušníků šlechty		Akce se koná již od roku 2020 ve spolupráci s Památníkem Terezín a Plzeňskou filharmonií. Trvalou záštitu tomuto projektu poskytlo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Záštitu a osobní účast přislíbil ministr kultury Martin Baxa.
---	--	--

5. Digitalizační projekty

V roce 2022 bude Ústav pokračovat v digitalizaci archiválií z Archivu bezpečnostních složek, jakož i dokumentů, které jsou převzaty od partnerů.

Počet vyčleněných pracovníků (7)	1. Projekty ÚSTR 2. Spolupráce s ABS 3. Spolupráce s dalšími partnery	Stav projektu	Celkový počet stran – odhad (r. 2022)	Počet již hotových stran (r. 2022)	Počet zbývajících stran	Plán – počet stran na rok 2022	Odhad dokončení projektu
1.							
0,5	NM – Klub K 231	V plánu příprava real. sml.	4 000	0	4 000	4 000	2022
2.							
6	Hlavní správa rozvědky (I. S SNB)	V procesu	210 000	cca 60 000	150 000	150 000	2022
0,5	Sbírka negativů Muzea SNB a vojsk MV	Počátek procesu	5 000	0	5 000	5 000	2022
3.							
1	Sbírka dokumentů, fotografií a negativů Jazzové sekce, ve spolupráci s Archivem Národního muzea	Podepsány smlouvy	3 000	0	3 000	3 000	2022

6. Rekonstrukce sídla ÚSTR

Pokračování rekonstrukce sídla ÚSTR je v roce 2022 otevřené. Stále probíhá jednání s Ministerstvem financí ČR ohledně jejího financování. Pokud bude financování přislíbeno, přistoupíme k přípravě výběrového řízení na zhotovitele stavby a poté budou zahájeny stavební práce. Pokud financování odmítne i nová vláda, bude vedení Ústavu hledat odpovídající nové sídlo. Preferovanou variantou je z tohoto pohledu dlouhodobě budova, kterou uvolňuje MZV v Rytířské ulici.

Pověřeným pracovníkem pro řízení všech prací souvisejících s rekonstrukcí je MSc. Arch. Adam Hašpica.

7. Přílohy

7.1 Přehled výzkumných, dokumentačních a vzdělávacích projektů a jejich anotace

I. Nově zařazené projekty¹

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
1.	Dějepis v 21. století: Centrum podpory učitelů	Č. Pýcha	2022–2024
2.	Dějepis+	J. Pinkas	2021–2024
3.	Exploring the Past in the Present: Learning Civics through History	J. Řídký	2022–2025
4.	Film a dějiny. Téma: „Žánry a archetypy: jejich aktualizace a exploatace v kinematografii 1939–1989“	P. Kopal	2022–2025
5.	Formy existence římskokatolické církve v českých zemích mezi lety 1968 a 1989	M. Sklenář	2021–2023
6.	Historická gramotnost: téma výzkumu a komunikace	V. Ripka	2022–2024
7.	HistoryLab: digitální nástroj pro práci s historickými prameny	K. Činátl	2022–2023
8.	Hledání nepřátel uvnitř KSČ: Proces s Rudolfem Slánským v širší perspektivě	M. Lóži	2021–2023
9.	Odpor a odpor vůči kolektivizaci v české vesnici. Sociální reflexe a problémy a limity interpretace	M. Tichý	2021–2023
10.	Soudobé dějiny ve veřejném prostoru: metody, reflexe, participace	V. Sixta	2022–2024
11.	Ukrajinský hlavolam. Ukrajinské 20. století: milníky, paralely, kontroverze	D. Svoboda	2021–2022

¹ Tabulka „Nově zařazené projekty“ označuje množinu projektů, která nebyla zahrnuta do dřívějších plánů činnosti. Obsahuje jak projekty, které začaly v průběhu roku 2021, tak projekty, které začnou v roce 2022. Tabulka zahrnuje i projekty plánované od roku 2022, které v době uzávěrky ještě nebyly schváleny.

<u>12.</u>	Životopis Miloše Jakeše: kariéra a obraz komunistického funkcionáře	M. Bílý	2021–2025
------------	--	---------	-----------

II. Projekty pokračující z předchozích let²

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
<u>1</u>	Biografie Josefa Plojhara (1902–1981)	S. Vodičková, M. Pehr	2018–2022
<u>2</u>	Český kurýr. Edice ilegálního časopisu	S. Kokoška	2021–2022
<u>3</u>	České vyrovnávání se komunistickou minulostí: dějiny, paměť a historická metodologie	M. Blaive	2020–2023
<u>4</u>	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1953–1968	M. Bárta, L. Svoboda	2020–2024
<u>5</u>	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989	P. Tomek, A. Havlík, T. Malínek, M. Bárta, L. Svoboda	2017–2022
<u>6</u>	Dokumentace a databáze československých občanů popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech	P. Plachá	2017–2022
<u>7</u>	Dokumentace politických represí v Sovětském svazu	A. Hradilek	2018–2022
<u>8</u>	Dokumentace popravených z politických důvodů (1948–1989)	P. Mallota	2008–2022
<u>9</u>	Hnutí 1968 v Československu a západním Německu: komparativní analýza	M. Valenta	2017–2022
<u>10</u>	Josef Nebeský, demokrat za nacismu a komunismu	J. Rokoský	2020–2022

² U některých projektů, jejichž dokončení bylo plánováno na rok 2021, došlo k prodloužení trvání projektu. Důvody jednotlivých změn realizace jsou vždy uvedeny v tabulce konkrétního výstupu v sekci „Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy“. V kolonce „Realizace“ byl časový rozsah projektu odpovídajícím způsobem upraven.

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
<u>11</u>	Jugoslávská komunita v Československu 1969–1989. Příspěvek ke studiu imigrace a pobytu cizinců v období tzv. normalizace	O. Vojtěchovský	2017–2022
<u>12</u>	Muzeum dělnického hnutí v 21. století ³	Č. Pýcha	2018–2022
<u>13</u>	Nacistický bezpečnostní aparát a SS v Protektorátu Čechy a Morava II	J. Vajskebr	2017–2022
<u>14</u>	Odboj a perzekuce křesťanů v době nacismu a komunismu (1939–1989)	M. Doležalová	2009–2022
<u>15</u>	Organizace Světлана. Historie protikomunistické resistance v Československu a proměny její interpretace	Z. Homola	2018–2022
<u>16</u>	Protikomunistické letáky a tiskoviny v totalitním Československu 1948–1953	P. Mallota	2014–2022
<u>17</u>	Revize politických procesů a soudní rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu	J. Pažout	2019–2022
<u>18</u>	Sochař František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století	M. Jindra	2019–2022
<u>19</u>	Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova	J. Urban	2017–2022
<u>20</u>	Tajné fakulty a jejich vliv na život katolické církve ⁴	E. Vybíralová	2018–2022
<u>21</u>	Tajné pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu v Dáblících – dějiny, paměť a současnost	P. Blažek	2021–2024
<u>22</u>	Udavačství jako sociální praxe v českých zemích 1938–1953	J. Mrňka	2017–2022

³ Projekt je financován z prostředků dotačního programu NAKI II Ministerstva kultury České republiky.

⁴ Projekt je financován z prostředků GAČR.

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
<u>23</u>	Underground and Charta 77	L. Kudrna, F. Stárek	2020–2023
<u>24</u>	Vojenský výcvikový prostor Böhmen 1942–1945	T. Zouzal	2018–2022
<u>25</u>	Výběrová edice k akci "Ř", likvidace ženských řeholí a kongregací (1950–1960)	M. Doležalová	2021–2023
<u>26</u>	Vývoj kultury protestu průmyslového dělnictva v Českých zemích v letech 1945–1969 ⁵	J. Šlouf	2018–2022
<u>27</u>	Vývoj moderní parlamentní kultury v českých zemích a Československu ⁶	O. Matějka	2018–2022

---

⁵ Projekt je financován z prostředků GAČR.

⁶ Projekt je financován z prostředků programu NAKI II Ministerstva kultury České republiky.

Anotace projektů

I. Nově zařazené projekty

Dějepis v 21. století: Centrum podpory učitelů		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Čeněk Pýcha	R. Anýž, A. Medková, Č. Pýcha, V. Sixta, P. Sokol, M. Veselá	2022–2024
Popis Projekt si klade za cíl podporu formální výuky dějepisu a dalších předmětů zaměřených na minulost na českých středních a základních školách. Kromě toho se zaměřuje na ukotvení přístupu vycházejících ze zásad historického myšlení a badatelsky orientované výuky v odborné komunitě didaktiky dějepisu.		
Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy První rok projektu se zaměří na ustálení formátů. Pod projekt spadá <i>Letní škola pro učitele</i> pořádaná ve 3. čtvrtletí, která každoročně bude hlavním výstupem projektu. Rozvíjet bychom měli formát seminářů a workshopů pro učitele a stabilizovat ho po karanténních opatřeních spojených s nemocí covid-19. Důležitou složkou projektu bude aktualizace webového rozhraní D21, které by mělo sloužit jako rozcestí pro učitele k dalším výstupům a projektům oddělení a jako informační a metodická báze.		
Dějepis+		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jaroslav Pinkas	R. Anýž, K. Činátl, J. Najbert, J. Pinkas, V. Ripka, P. Sedlák, P. Sokol	2021–2024
Popis Projekt se zaměřuje na metodickou i materiální podporu výuky soudobých dějin, především na základních školách. Navazuje v tomto na starší projekty Oddělení vzdělávání, ovšem jeho přidanou hodnotou je systematická práce s vybranými učiteli po dobu dvou let za podpory ostatních partnerů projektu: Národního pedagogického institutu, Ministerstva školství a ČVUT.		

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V rámci projektu *Dějepis+* budou řešitelé cílit na udržení všech standardů a mechanismů nastavených v roce 2021. Měli by udržet v chodu 40 učících se komunit, podporovat koordinátory těchto komunit a prohlubovat metodické kompetence zapojených učitelů prostřednictvím online školení a prezenčních seminářů. Ve druhé polovině roku by měl být počet učících se komunit zvýšen, toto rozšíření ovšem bude závislé na možnostech rozpočtu NPI.

Exploring the Past in the Present: Learning Civics through History

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Josef Řídký	Václav Sixta, Vojtěch Ripka	2022–2025

Popis

Projekt je financován externě v rámci programu Erasmus+ v klíčové aktivitě Budování partnerství ve školním vzdělávání. Ústav pro studium totalitních režimů je hlavním řešitelem, partnerskými institucemi jsou Centrum edukácie a inovácií ze Slovenska, Europejskie Centrum Solidarnosci z Polska a Fondatsiya Sofiyska Platforma z Bulharska. Cílem projektu je výměna zkušeností a testování nových přístupů v oblasti vzdělávání učitelů s důrazem na využití postsocialistické zkušenosti ve zvyšování kompetencí v občanském vzdělávání. Metodologickým východiskem projektu je konstruktivistická pedagogika. Na základě spolupráce zúčastněných institucí vznikne digitální nástroj pro vzdělávání učitelů, který bude otestován a pilotován v konkrétních seminářích a workshopech realizovaných jednotlivými partnery.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Rok 2022 bude klíčový pro základní nastavení spolupráce mezi jednotlivými partnery v projektu – jak z hlediska práce na obsahu, tak z hlediska administrativy. V roce 2022 bude zahájena práce na všech typech výstupů – aktivitách, modulech a kurzech vzdělávání pedagogů. Proběhne první projektové setkání v Praze.

Film a dějiny. Téma: „Žánry a archetypy: jejich aktualizace a exploatace v kinematografii 1939–1989“		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Kopal		2022–2025
Popis		
Cílem projektu je pokračovat v analýze postupů a zákonitostí filmové propagandy, a tím zároveň finalizovat hlavní publikační výstup – ediční řadu <i>Film a dějiny</i> (díly 9 a 10). Projekt hledá odpovědi na otázky: 1/ jakou roli v kinematografii 1939–1989 hrály populární žánry (krimi, sci-fi) a 2/ jakým způsobem se v totalitních ideologiích a příslušných filmových naracích uplatňovaly archetypální ideje/obrazy, (pra)vzory: vůdce (spasitel), nepřítel (nemoc, stín), hrdina (obránce řádu proti chaosu, oběť-mučedník)?		
Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy		
Projekt <i>Film a dějiny</i> se zaměří primárně na filmové žánry (krimi, dobrodružný, sci-fi, muzikál) v letech 1939–1989 (s těžištěm po roce 1948). Začíná, resp. pokračuje, s novým cílem; navazuje na konferenci <i>Bezpečnost a film (krimi)</i> z prosince 2021, která „žánrové“ téma otevřela. V roce 2022 bude zahájen základní archivní výzkum.		

Formy existence římskokatolické církve v českých zemích mezi lety 1968 a 1989		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Michal Sklenář		2021–2023
Popis		
Projekt je zaměřen na vybrané skupiny („buňky“) v rámci římskokatolické církve v Československu mezi lety 1968 a 1989. V první části ukazuje nástroje ateizace společnosti a její rozsah. Druhá část projektu ukazuje strategie uvnitř církve a strategie, pomocí nichž čelila marginalizaci a útlaku. Výzkum českého prostředí je začleněn do širšího kontextu evropských dějin 20. století (fenomén sekularizace) a světových církevních dějin (II. vatikánský koncil).		
Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy		
V prvním roce řešení projektu budou probíhat rešerše zdrojů informací – kromě archiválií se jedná o narátory a pamětníky (případně jejich potomky) spojené s příslušnou církevní komunitou či aktivitou. Řešitel se dále zaměří na studium pramenů a sekundární literatury osvětující proměnu pozice římskokatolické církve s nastupujícím obdobím tzv. normalizace pro účely úvodní studie. V roce 2022 se předpokládá vydání monografie z předchozího		

projektu a příprava anglicko-jazyčné kolektivní monografie navazující na konferenci věnované tématu památkové péče. Ze stejné konference vyjde monotematické číslo časopisu *Zprávy památkové péče*.

Historická gramotnost: téma výzkumu a komunikace		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Vojtěch Ripka	J. Mervart, M. Veselá	2022–2024
Popis		
Projekt se soustředí na tři oblasti: výzkum metod podpory historického myšlení, podpora vědecké komunikace související s tímto tématem a zpřístupnění dat z dřívějších výzkumů a testování v rámci činnosti Oddělení vzdělávání. Projekt navazuje na dosavadní výzkumnou a vývojovou činnost tohoto oddělení. Systematizuje a posiluje dosavadní procesy vědecké komunikace, podporuje kapacitu pro výzkum a vývoj ostatních projektů a poskytuje podmínky pro přípravu nových výzkumných aktivit.		
Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy		
Po započetí projektu bude zahájena série interních seminářů (otevřených zvaným hostům a zájemcům z řad všech odborných zaměstnanců Ústavu). Jeden seminář ze série bude připraven se zahraničním hostem a bude veřejný. Výzkum bude směřovat k využití analytických dat vývoje a provozu aplikace <i>HistoryLab</i> a bude propojen s činností evaluační skupiny projektu <i>D+</i> . Bude zahájena spolupráce se Sociologickým ústavem na přípravě a předání komplexních sad dat (<i>HistoryLab</i> a dalších).		

HistoryLab: digitální nástroj pro práci s historickými prameny		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Kamil Činátl	M. Kurz, J. Maha, J. Najbert, J. Řídký, M. Veselá, M. Váňa	2022–2023
Popis		
Cílem projektu je udržitelný rozvoj aplikace <i>HistoryLab</i> , která vznikala v rámci dvou navazujících projektů financovaných TAČR. Tým zajišťuje jednak závazné parametry implementace výsledků projektu a zároveň hledá nové příležitosti pro externí grantovou podporu.		

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Ročním cílem projektu je především stabilizovat provoz vzdělávací aplikace a podporu učitelů (v rámci i mimo projekt *Dějepis+*). Rozvíjena bude spolupráce s partnery (Národní muzeum) a hledána další podpora pro badatelsky orientovanou výuku. V ideálním případě bude v roce 2022 podána nová grantová žádost.

Hledání nepřátel uvnitř KSČ: Proces s Rudolfem Slánským v širší perspektivě

Vedoucí projektu:

Marián Lóži

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2021–2023

Popis

Projekt je věnovaný fenoménu hledání nepřátel uvnitř Komunistické strany Československa v letech 1949–1953. Jeho průběh vsadí do kontextu fungování KSČ v centru i na periferii v období stalinismu, s důrazem na způsob participace ústředních a regionálních aktérů. Jedná se o analýzu vycházející z dosavadní české i světové literatury, důležité místo zaujímá vlastní pramenný výzkum.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Tento rok projektu bude věnován studiu relevantní odborné i vzpomínkové literatury k tématu a výzkumu příslušných pramenů v Národním archivu a Archivu bezpečnostních složek, selektivně i v zemských, oblastních a okresních archivech. U příležitosti 12. sjezdu historiků by měl zaznít příspěvek o reakci regionálního stranického aktivu KSČ na Slánského proces, z něhož by následně vyšla odborná studie.

Odpor a odpor vůči kolektivizaci v české vesnici. Sociální reflexe a problémy a limity interpretace

Vedoucí projektu:

Martin Tichý

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2021–2023

Popis

Projekt bude zaměřen na popis a interpretaci nejen politických, nýbrž i sociálních východisek k protikomunistické rezistenci, odboji a odporu v prostředí české vesnice v době kolektivizace. A to na konkrétních (referenčních) příkladech této rezistence. Pozornost bude věnována motivaci k takovému postoji a chování, a to nejen na rovině

osobní, ale i skupin. Sledováno a interpretováno bude sociální a společenské postavení odpůrců, dále formy rezistence – od ozbrojeného odporu k jejím jiným projevům, např. zastrašování regionálních funkcionářů, podpalování stohů, neplnění předepsaných dodávek, včetně jejich likvidačního potenciálu. S fenoménem kolektivizace se pojí mocenské a propagandistické působení státních, stranických a místních orgánů, i jim bude v patřičném kontextu věnována pozornost.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V rámci ročního výstupu projektu a jeho cíle předpokládá řešitel bádání v archivech (SOkA Hradec Králové, SOA Hradec Králové a další) pro doplnění pramenů určených ke komparaci, a to k tématu poválečného a povolebního vývoje v ČSR (volby 1946), který předznamenával dobu před únorem 1948. Cílem bude získat přehled o zemědělské politice v regionech a jejich případných rozdílech. Odpověď bude hledána např. na otázku, zda v těch obcích, kde nevyhrála KSČ, lze dokumentovat jiný přístup k soukromým zemědělcům, včetně nových majitelů půdy (viz pozemková reforma), případně kdy v takovýchto obcích došlo po únoru 1948 ke změně zastupitelstva.

Soudobé dějiny ve veřejném prostoru: metody, reflexe, participace

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Václav Sixta	J. Jareš, T. Arndt, T. Fenclová Mašková	2022–2024

Popis

Projekt se zaměřuje na rozvoj odborné, vzdělávací a popularizační činnosti v rámci Oddělení vzdělávání. V jeho rámci se uskuteční dva ročníky fóra *Dějiny ve veřejném prostoru* a řada akcí zaměřených na kulturu vzpomínání s cílem spoluutvářet demokratické prostředí pro vzpomínání na události soudobých dějin v české společnosti.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Hlavním cílem projektu v tomto roce je organizace fóra *Dějiny ve veřejném prostoru III*. Je to klíčový výstup projektu. Projekt si dále v prvním roce trvání klade za cíl stabilizovat další formáty práce – workshopy jako doprovodné akce k fóru *DVP* a podporu výstavním projektům. Právě metodická podpora partnerských institucí při přípravě výstav a expozic je druhým pilířem plánované činnosti.

Ukrajinský hlavolam. Ukrajinské 20. století: milníky, paralely, kontroverze		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
David Svoboda		2021–2022
Popis		
<p>Cílem projektu je příprava popularizační publikace, která zpracovává nejnovější dějiny Ukrajiny s důrazem na sporná, resp. v globálním měřítku často dezinterpretovaná, témata. Pokrývat bude období let 1900 až 2020. Nebude však postavena na chronologické naraci a suplovat tedy „dějiny Ukrajiny“ běžného typu. Práce bude analyticko-polemickou formou osvětlovat jednotlivé etapy problematické historie Ukrajiny. Půjde o formu přístupnou širokému publiku, kombinující odbornost s publicistickou zkratkou. Kniha bude bez poznámkového aparátu, bude disponovat jen souhrnnou bibliografií, aby byla „odlehčena“ a naplňovala lépe svůj popularizační účel.</p>		
Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy		
V tomto roce bude zpracován a odevzdán hlavní výstup projektu – rukopis popularizační publikace.		

Životopis Miloše Jakeše: kariéra a obraz komunistického funkcionáře		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Matěj Bílý		2021–2025
Popis		
<p>Výzkumný projekt se zaměřuje na biografické zpracování kariéry čelního funkcionáře KSČ Miloše Jakeše a zhodnocení jeho veřejného obrazu po pádu státně-socialistické diktatury v Československu. V centru pozornosti budou vybrané klíčové etapy Jakešova politického života. Na základě jejich analýzy v dobovém kontextu se projekt pokusí nejen rozklíčovat skutečný význam Miloše Jakeše pro politický vývoj v Československu ve druhé polovině dvacátého století, ale též ukázat fungování vnitřních struktur KSČ v různých fázích její existence. Zároveň bude zkoumáno, jak byl po roce 1989 vytvářen veřejný obraz Miloše Jakeše a zda v něm docházelo k nějakým výraznějším posunům. Projekt bude vycházet primárně ze širokého výzkumu v českých a ruských archivech a analýzy mediálního zpravodajství a publicistiky po roce 1989.</p>		
Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy		
S ohledem na pandemické restriktce je nezbytné o rok odložit původně plánovaný archivní výzkum v Moskvě. Ročním cílem projektu je tedy výrazně pokročit s výzkumem dokumentace v Národním archivu, především		

analyzovat Jakešův osobní fond a začít s rešeršemi ve fondu předsednictva ÚV KSČ. Zároveň je v plánu – v souladu se schváleným harmonogramem projektu – sepsat v posledním čtvrtletí první pilotní studii, která bude věnována Jakešovu mocenskému vzestupu v regionálních strukturách KSČ mezi lety 1945–1952, tedy před jeho odchodem z pražského centra. Text bude nabídnut k publikaci některému z tuzemských odborných recenzovaných periodik.

II. Pokračující projekty z předchozích let

Biografie Josefa Plojhara (1902–1981).		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Stanislava Vodičková	Michal Pehr	2018–2022
<p>Popis Cílem projektu je vytvořit biografii katolického kněze, vězně koncentračního tábora a lidoveckého politika Josefa Plojhara, který se stal po válce lidoveckým poslancem a v roce 1948 jednou z nejviditelnějších osobností spolupracujících s novým komunistickým režimem. Díky tomu se následně stal dlouholetým ministrem zdravotnictví (1948–1968), předsedou ČSL (1951–1968) a poslancem československého parlamentu (1948–1968 a 1971–1981).</p>		
<p>Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy Záměrem pro tento rok je ukončit práce na rukopisu, sjednotit text a následně předat rukopis do recenzního řízení. Dále bude připravena obrazová příloha a zajištěna práva k publikování fotografií.</p>		

Český kurýr. Edice ilegálního časopisu		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Stanislav Kokoška		2021–2022
<p>Popis Projekt navazuje na již vydané edice dokumentů, které se věnují zpřístupňování pramenů k dějinám českého odbojového hnutí v letech 2. světové války. Časopis <i>Český kurýr</i> patřil k významným ilegálním periodikům, která komentovala vývoj 2. světové války a situaci v Protektorátu Čechy a Morava. Publikované dokumenty tak pomohou</p>		

objasnit obecnou atmosféru, která panovala v protektorátu. Řešení projektu se bude opírat o rozsáhlý archivní výzkum v České republice. Edice bude připravena v souladu s pravidly pro vydávání novodobých pramenů a bude sloužit především pro potřeby historického výzkumu.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Rok 2022 bude věnován finalizaci projektu *Edice ilegálního časopisu Český kurýr*. V jeho průběhu bude zpracován poznámkový aparát k jednotlivým číslům časopisu, historický a archeografický úvod a další předepsané součásti vědecké edice. Zároveň se plánuje příprava biografické studie k Rostislavu Korčákovi pro časopis *Paměť a dějiny*. Dokončení projektu komplikuje skutečnost, že Vojenský historický archiv funguje dlouhodobě v nouzovém režimu.

České vyrovnávání se komunistickou minulostí: dějiny, paměť a historická metodologie

Vedoucí projektu:

Muriel Blaive

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2020–2023

Popis

Cílem tohoto projektu je sepsání studie o paměťové politice v České republice. Projekt kombinuje historický a epistemologický přístup k tématu a reflektuje, jakým způsobem se v české veřejné diskusi pracuje či nepracuje s rozdíly mezi pamětí, komemorací, výzkumem, aktivismem, historií a politikou.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V tomto roce bude řešitelka pracovat dále na projektu, který je ve svém třetím roce. Plánuje účast na třech zahraničních konferencích (přesný plán odvisí od aktuální pandemické situace). Editovat bude zvláštní číslo časopisu *Central Europe* na téma *Culture under Surveillance* společně s Jamsem Kapaló a Joséem Maria Faraldem. Pro toto číslo připraví také svůj článek, *Culture under Surveillance, Culture of Surveillance*. Plánuje rovněž editovat články z mezinárodního workshopu *Crimes against Humanity* pro zahraniční časopis (např. *Society*).

Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1953–1968		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Milan Bárta	Libor Svoboda	2020–2024
<p>Popis Dějiny StB v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období. Tento projekt zkoumá historii v letech 1953–1968, mezi obdobími největších politických procesů a nástupem tzv. normalizace. Státní bezpečnost v té době získala základní podobu, konstituovala metody práce a postupy, jaké známe až do roku 1989. Projekt naváže na předchozí činnost a za kritérium rozdělení tématu budou (podobně jako v prvním dílu) považovány organizační členění a zaměření činnosti/tematické problematiky (personální problematika, vzdělávání apod.). Zaměří se na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarozvědných útvarů podřízených Ministerstvu vnitra, představení jejich zaměření, činností a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých operativních součástí, a to u centrálních i regionálních složek. Postihne vývoj v celém tehdejší Československu, ovlivněný v tomto období vznikem federace.</p>		
<p>Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy V tomto roce je plánováno: redakční zpracování rukopisů <i>Dějiny státobezpečnostních složek 1945–1948</i> a <i>Dějiny státobezpečnostních složek 1948–1953</i>; podle potřeby zapojení do projektu <i>Dějiny státobezpečnostních složek 1969–1989</i> tak, aby mohl být rukopis odevzdán v r. 2022 a příprava rukopisu <i>Dějiny státobezpečnostních složek 1953–1968</i> tak, aby mohl být nejpozději v polovině roku 2023 odevzdán a ukončeny práce na celkovém zpracování dějin StB v letech 1945–1989.</p>		

Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Prokop Tomek (<i>externista</i>)	Adam Havlík, Tomáš Malínek, Milan Bárta, Libor Svoboda	2017–2022
<p>Popis Dějiny státobezpečnostních složek v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období, pro zpracování dějin v rámci projektu Ústavu byly vybrány tři periody (1945–1953, 1953–1968, 1969–1989). Rok 1968 spojený s marnou snahou o reformy Bezpečnosti ukončuje jednu etapu, posledním obdobím je pak éra</p>		

normalizační StB. Dne 1. ledna 1969 vstoupila v platnost čs. federace. Aparát Ministerstva vnitra a jemu podřízených složek tak procházel dvěma výraznými změnami – pod novým ministrem J. Pelnářem probíhala tzv. normalizace, která fakticky začala krátce po invazi pěti států Varšavské smlouvy, a současně vstoupila v platnost nová výrazná organizace, spojená se vznikem tří ministerstev vnitra – federálního a dvou republikových. Také federalizace byla využita k „očistě“ a pod záminkou reorganizace docházelo k personálním přesunům, většinou ve funkcích vedoucích pracovníků. Rozsáhlé čistky vyvrcholily po nástupu nového ministra Radko Kasky v roce 1970 ve spojení s výměnou stranických legitimací a následným přísným hodnocením činnosti pracovníků v průběhu „krizového období“.

Projekt naváže na předchozí činnost a za kritérium rozdělení tématu bude považováno organizační členění a zaměření činnosti. Zaměří se na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarozvědných útvarů podřízených Ministerstvu vnitra, představení jejich zaměření, činností a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých operativních součástí, a to u centrálních i regionálních složek. Nahlédne taktéž do souvislostí akcí i personální struktury StB. Důležitou roli bude hrát snaha o začlenění problematiky do zahraničněpolitických i vnitropolitických souvislostí, a především vztah Bezpečnosti a komunistické strany. Postihne vývoj v celém tehdejší Československu a pokusí se jej dát do souvislosti s krizí komunistického bloku. Je třeba mít stále na paměti, že vývoj v jednotlivých útvarech podřízených ministerstvu probíhal různě, lišil se také vývoj na Slovensku a v Čechách, jinak vnímali dění v centrále, jinak na okresech a v krajích.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Rok 2022 bude převážně věnován práci na textech (kapitolách) pro třetí díl *Dějiny StB*. Paralelně s tím bude probíhat doplňkový archivní výzkum dle potřeby jednotlivých členů řešitelského týmu. V první polovině roku budou dokončeny a odevzdány jednotlivé kapitoly připravované knihy od externích autorů, kteří spolupracují na základě licenčních smluv. V roce 2022 se počítá i s kompletací textů od kmenových zaměstnanců Ústavu, kteří jsou do projektu zapojeni. Po odevzdání textů proběhnou redakční práce na rukopisu ve spolupráci s autory a po obdržení recenzních posudků budou zapracovány případné připomínky recenzentů.

Dokumentace a databáze československých občanů popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Pavla Plachá	Magda Veselská	2017–2022

Popis

Dokumentace československých občanů popravených v Drážďanech v období nacionálního socialismu na základě rozhodnutí německých soudů je pilotním projektem postupné dokumentace všech popravených Čechoslováků. Realizátorem projektu je ÚSTR a Gedenkstätte Münchner Platz Dresden. Téměř dvě třetiny osob (nejméně 855 z celkového počtu 1345), které byly v období nacismu popraveny v Drážďanech, pocházely z předmnichovského Československa. Projekt má, pokud možno, detailně dokumentovat každý jednotlivý případ a zároveň postihnout obecná specifika Drážďan jako jednoho z center nacistické soudní perzekuce ve vztahu k našemu území. Cílem je komplexní zmapování všech v Drážďanech popravených Čechoslováků ve formě interní česko-německé databáze, a to především na základě vytěžení primárních historických pramenů a vyhodnocení získaných dat. Výsledky výzkumu a kontextualizované biogramy popravených budou veřejnosti zpřístupněny formou webového portálu.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Ve spolupráci s projektovým partnerem bude dokončen projekt *Dokumentace a databáze československých občanů popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech*. Dle původního plánu bude výstupem projektu elektronická česko-německá databáze a na ni navazující dvojjazyčné webové stránky. Doba splnění těchto výstupů byla prodloužena vzhledem k objemu práce a zdržení způsobeném omezenou dostupností archivních materiálů i cestování na koordináční schůzky s partnerem projektu. Nad rámec původního plánu bude připravena česko-německá kritická edice posledních dopisů Čechoslováků popravených v Drážďanech. Kniha vzniká v česko-německé koedici. Dále je v plánu prezentace a propagace projektu a knižní publikace. Zároveň bude pokračovat analýza dat shromážděných v databázi. Vhodná forma výstupu bude upřesněna po dohodě s projektovým partnerem.

Dokumentace politických represí v Sovětském svazu		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Adam Hradilek	Jan Dvořák, Anna Chlebina	2018–2022
<p>Popis</p> <p>Projekt <i>Dokumentace politických represí v Sovětském svazu</i> přímo navazuje na předchozí projekt Ústavu <i>Čechoslováci v Gulagu</i> realizovaný v letech 2014–2017. Jeho význam, hlavní témata, metodologie i personální obsazení jsou prakticky totožné, liší se však konkrétním zaměřením a výstupy. Oproti předchozímu projektu, který byl zaměřen hlavně na orálně-historický výzkum, tvorbu dokumentárního cyklu ve spolupráci s Českou televizí a v omezené míře i na výzkum v zahraničních archivech, je tento projekt zaměřen zejména na digitalizaci a zpracování materiálů NKVD/KGB dotýkajících se čs. historie, jejich zpracování i uveřejnění v odborných i vzdělávacích výstupech (publikace, muzeum Gulag Online) a komparaci s dalšími prameny (rozhovory, vzpomínky, pozůstalosti).</p> <p>Během dosavadní činnosti Ústavu bylo zaznamenáno přes 40 rozhovorů s přímými pamětníky táborů Gulagu a celá řada rozhovorů s příbuznými perzekvovaných osob. Zároveň se podařilo shromáždit několik desítek osobních výpovědí pamětníků Gulagu z českých i zahraničních archivů. Výpovědi pamětníků, dokumentace k represím i terénní práce tvoří základ dosavadního výzkumu – snahu zmapovat jednotlivé osudy obětí represí a důvody, které k nim vedly. Kromě odborného přínosu, který s sebou přinese zmapování rozsahu, charakteru a časového vymezení represí, je cílem projektu i připomínka konkrétních lidských osudů.</p>		
<p>Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy</p> <p>K hlavním plánovaným výstupům projektu <i>Dokumentace politických represí v SSSR</i> v r. 2022 patří: 1) zpracování dokumentů sovětských bezpečnostních složek získaných v rámci přidruženého projektu <i>Digitální archiv NKVD/KGB vztahujících se k Československu</i>, a to formou dílčích soupisů čs. občanů perzekvovaných v SSSR, tematických webových prezentací digitalizovaných spisů v několika jazykových mutacích a odborných článků. Mezi hlavní výstupy patří rovněž zpracování a umístění nahrávek rozhovorů s pamětníky Gulagu, fotografií, dokumentů a archivních pomůcek na webu projektu cechoslovacivgulagu.cz. 2) Dokončení sborníku <i>Velký teror na Ukrajině – český rozměr</i>. 3) Doprovodné aktivity k dokončení projektu <i>Digitální archiv NKVD/KGB vztahujících se k Československu</i> – příprava spuštění plné verze archivu na I. čtvrtletí 2023.</p>		

Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989		
Vedoucí projektu: Petr Mallota	Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2008–2022
<p>Popis Projekt si klade za cíl zmapovat osudy popravených osob v Československu mezi léty 1948–1989 z politických důvodů. V předchozím období byla zpracovávána biografická hesla, členové projektového týmu publikovali články a studie a podíleli se na přípravě výstav. K jednotlivým případům rovněž shromáždili vybrané dokumenty v elektronické podobě. Finální výstupem projektu bude rozsáhlý soubor biografických studií.</p>		
<p>Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy Po dokončení odborné redakce posledních biografických studií bude na začátku roku 2022 dokončena i úvodní studie k rukopisu. Zpoždění s dokončením rozsáhlé publikace vzniklo částečně kvůli komplikacím spojeným s uzavřením či omezením provozu archivů a knihoven, zčásti je jeho původcem velký rozsah výsledného textu.</p>		

Hnutí 1968 v Československu a západním Německu: komparativní analýza		
Vedoucí projektu: Martin Valenta	Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2017–2022
<p>Popis Komparace sociálních hnutí v roce 1968 v Československu a v západní Evropě s primárním akcentem na západní Německo bude sledována ve třech vrstvách:</p> <ol style="list-style-type: none"> Ideové kořeny hnutí 1968 (1962–1966): počátkem 60. let se jak v Československu, tak v západním Německu začaly formovat předpoklady pro novou společenskou etapu. Porovnány budou vznikající zárodky sociálně kritických hnutí v Československu (ústících později v tzv. druhou kulturu) s paralelně se formujícím západoněmeckým protestním hnutím: působnost seskupení Subverzivní akce, radikalizace levicově zaměřeného spolku SDS, sílící recepce neomarxistických teorií apod. V tomto smyslu budou komparativně zpracovány i směrodatné příklady „českého neomarxismu“ v rámci KSČ (Kosík, Richta). Rok 1968 (1967–1969): porovnán bude zlomový rok 1968 v obou zemích. Zatímco na straně české se nositelem snah o změnu nemohlo stát (až na ojedinělé výjimky) sociálně kritické hnutí, ale státní ideologie, instituce a následně média, západoněmecká hnutí stála v čele úsilí o revoluční společenskou dynamiku 		

(mimoparlamentní hnutí). Pozornost bude věnována i „prohrám“ aktérů roku 1968: v ČSSR invazí vojsk zemí Varšavské smlouvy a nástupem tzv. normalizace, v Německu krachem revolučních iluzí – schválením „nouzových zákonů“, rozkladem protestního hnutí, zrodem levicového terorismu apod.

3. Dopady hnutí 1968 (1970–1980): třetí vrstva bude představovat jádro výzkumu. Porovnána budou hnutí navazující na „rok 1968“: československá druhá kultura a následně disent a fenomén tzv. německých nových sociálních hnutí (včetně jejich pozdějšího politického zhmotnění ve straně Zelených). Komparovány budou směrodatné cíle a hodnotové zaměření těchto entit, jejich konfliktní vztahy s etablovaným systémem (např. události doprovázející zlomový rok 1977) stejně jako strukturálně odlišné možnosti komunikace a působení na veřejnost, jejichž výsledky jsou hmatatelné dodnes.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V roce 2022 budou analyzovány materiály z rozsáhlého pramenného výzkumu v německých archivech, který probíhal v druhé polovině r. 2021 (od r. 2020 byl opakovaně odkládán kvůli covidu). Zúročeny budou i osobní konzultace s předními znalci problematiky hnutí 1968 typu Wolfganga Kraushaara, dále uskutečněné pamětnické rozhovory, jejichž pořízení muselo být také přesouváno. Během roku 2022 bude dokončena textace kapitol druhé časové vrstvy projektového záměru (rok 1968), u které došlo k časovému posunu vzhledem k uzavření archivů a k předchozímu rozšíření projektu o perspektivu amerického hnutí 1968. Část 1968 naváže na textově již zpracovanou tematiku hnutí 1968 v ČSSR, SRN a USA do r. 1967. Mimo to bude publikována odborná studie. Je předpokládána účast na odborné konferenci a popularizace tématu prostřednictvím vysokoškolských přednášek.

Josef Nebeský, demokrat za nacismu a komunismu

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jaroslav Rokoský		2019–2022

Popis

Projekt na základě archivního výzkumu zmapuje trpký osud Josefa Nebeského (1889–1966), českého agrárního politika, který byl po 15. březnu 1939 jmenován členem výboru Národního souručenství. V jediné nacisty povolené politické straně v Protektorátu Čechy a Morava zastupoval vedoucího výboru Adolfa Hrubého. Po jeho odstoupení v létě 1939 stál Nebeský až do května 1941 v čele této politické organizace. Po válce byl postaven před Národní soud jako zrádce a kolaborant. Ten však tohoto agrárního národohospodáře osvobodil. V prosinci 1948 byl znovu zatčen a odsouzen na 12 let těžkého žaláře. Padesátá léta prožil v komunistických věznicích v Československu,

odkud se vrátil s podlomeným zdravím. Výstupem projektu bude odborná studie *Vedoucí Národního souručenství ve vězení*, jež bude prezentována v odborném periodiku, a především monografie *Josef Nebeský, demokrat za nacismu a komunismu*.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Pro tento rok je prioritou dokončení zahraničního archivního výzkumu k projektu *Josef Nebeský, demokrat za nacismu a komunismu*. Přednášky pro školy a veřejnost, činnost Skupiny třetího odboje, odborná konference vztahující se k padesátým letům (Düsseldorf). Výstupem bude publikování studie *Vedoucí Národního souručenství ve vězení* a odevzdání rukopisu monografie o Josefu Nebeském. Některé výstupy, jako např. účast na konferenci v Düsseldorfu, jsou přesunuty z minulého roku z důvodu pandemie covidu.

Jugoslávská komunita v Československu 1969–1989. Příspěvek ke studiu imigrace a pobytu cizinců v období tzv. normalizace

Vedoucí projektu:

Ondřej Vojtěchovský

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2017–2022

Popis

Cílem projektu je zmapovat a analyzovat fenomén pobytu jugoslávských občanů a vývoj dlouhodobě usedlé jugoslávské komunity v Československu v období tzv. normalizace. Smyslem výzkumu přitom není jen nashromáždit poznatky o této relativně malé části populace, ale v širokém kontextu zkoumat plejádu politických a společenských jevů, které poznamenaly československý politický režim a společnost v této vývojové fázi státního socialismu. Těmito jevy jsou dočasná či trvalá imigrace, postoj politické moci vůči dlouhodobě usedlým cizincům a podmínky jejich pobytu, stereotypy domácího obyvatelstva vůči cizincům a přistěhovalcům, podoby akceptace či odmítnutí. Skrze analýzu těchto jevů výzkum směřuje k poznání normalizace jako fáze diktatury komunistické strany v Československu a usiluje o distinkci, nakolik a v jakém ohledu se diktatura KSČ posunula oproti předchozímu období zakončenému násilným přerušením tzv. obrodného procesu. Na druhé straně však postihuje problémy, které přesahují epochu státního socialismu a se kterými se nijak překvapivě setkáváme i dnes. Jelikož postoje státní moci i společnosti vůči přistěhovalcům a cizincům jsou v současnosti velice aktuální, je na místě se ptát, jakou má česká společnost se soužitím s cizinci a imigranty historickou zkušenost. Zvláště palčivé jsou otázky po zdrojích dnešních negativních emocí a xenofobních nálad. Přestože lze oprávněně nalézat kořeny či alespoň paralely i ve starších obdobích, nabízí se relativně nedávné období normalizace jako zvláště vhodný rámec pro takto formulovaný výzkum.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V první polovině roku bude odevzdán anglický článek k tématu (výstup navíc oproti projektovým předpokladům) a opožděný rukopis závěrečné publikace.

Muzeum dělnického hnutí v 21. století.

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Čeněk Pýcha	Michal Kurz, Jaroslav Mervart, Bohumil Melichar, Kamil Činátl, Tereza Arndt	2018–2022

Popis

Hlavním cílem projektu je zpřístupnění a zprostředkování vybraných materiálů sbírkového fondu Muzea dělnického hnutí současné veřejnosti a jejich poskytnutí k edukativním účelům. Vybrané části tohoto rozsáhlého fondu, úzce spojeného s ideologickou a politickou mocí KSČ v období let 1948–1989, by měly být prezentovány jako plnohodnotné kulturní dědictví. Laická i odborná veřejnost tak dostane možnost seznámit se s naprosto unikátním materiálem, jež byl po dobu více než 25 let uzavřen v depozitáři prakticky bez veřejné prezentace.

Veřejně přístupným výsledkem projektu bude interaktivní informační portál s názvem *Encyklopedie muzea dělnického hnutí*, který vedle nejrůznějších informací, aktualit, virtuálních výstav či dílčích databází umožní uživatelům stránek vstoupit do *Mapy dělnického hnutí* v přehledné podobě zpřístupňující historické a geografické souvislosti Sbírký MDH a dalších souvisejících sbírek a také do vzdělávací aplikace s názvem *Atlas dělnického hnutí*, založené na speciálním softwaru. Portál nabídne také několik specifických výsledků sledujících konkrétnější témata projektu – formou elektronické databáze s názvem *Politické brožury ve Sbírce MDH* bude zpracována unikátní a informačně bohatá podsbíрка politických brožur, elektronicky prezentován bude také archivní *Katalog fondu Klement Gottwald* a specializovaný *Průvodce po Archivní sbírce MDH* sdružující informace o nejzajímavějších archivních materiálech Sbírký.

Partnerem projektu je Národní muzeum.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Cílem pro rok 2022 je projekt zdárně dovést do konce. Je možné navázat na v roce 2021 dokončený výstup *Mapa dělnického hnutí* a testování prototypu vzdělávací aplikace *Atlas dělnického hnutí*. Klíčová bude práce na finálním *Atlase dělnického hnutí* a na publikaci/knižní metodice, jež shrnuje didaktické výstupy projektu. Na tyto výsledky jsou navázány i další výstupy, především workshopy pro učitele. Dále se řešitelé v pozici partnera Národního

muzea budou podílet na výstavě a kritickém katalogu, který má celý projekt završit (zde jde hlavně o konzultační roli).

Nacistický bezpečnostní aparát a SS v Protektorátu Čechy a Morava II

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jan Vajskebr	Jan Zumr	2017–2022

Popis

V rámci projektu bude systematicky zpracována struktura a personální obsazení vedoucích a zástupců vedoucích řídicích a venkovních úřadoven Gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava. Bude realizován rozsáhlý archivní výzkum v tuzemsku i zahraničí, nashromážděný materiál bude pečlivě utříděn a zanalyzován a na základě jeho vyhodnocení vznikne stěžejní výstup – monografie s pracovním názvem *Velitelský sbor Gestapa v Protektorátu Čechy a Morava*. Projekt bude doplněn studii věnovanými dílčím problémům, interaktivní mapou na internetu, konferencemi, semináři a přednáškami.

Projekt se zaměří na analýzu velitelského sboru Gestapa v Protektorátu Čechy a Morava. Součástí monografie budou encyklopedicky koncipované medailony všech velitelů a jejich zástupců (cca 120 mužů). Zkoumán bude mimo jiné původ, rodinné/sociální zázemí, náboženská příslušnost/výstupy z církví, dosažené vzdělání, účast v první světové válce, politická angažovanost, členství v NSDAP a SS a dalších nacionálně socialistických organizací, kariéra před okupací v ČSR, činnost v protektorátu, působení mimo protektorát a nasazení na východní frontě i poválečné osudy (vyšetřování, soudní řízení v Československu, Německu, popř. v Rakousku a dalších zemích). Následně bude proveden rozbor údajů, které budou zaneseny do grafů a tabulek. Zjištěné výsledky nám umožní detailně rekonstruovat podobu velitelského sboru Gestapa v Protektorátu Čechy a Morava a porovnat výsledky s dobovými statistikami i bádáním cizojazyčných i tuzemských odborníků.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V roce 2022 plánují řešitelé dokončit rukopis knihy, který nebyl dokončen kvůli zbrzdění archivního výzkumu způsobeném pandemií covid-19. Jakmile bude dokončen rukopis knihy, začnou řešitelé pracovat na již schváleném projektu *Waffen-SS v Protektorátu Čechy a Morava*.

Odboj a perzekuce křesťanů v období nacismu a komunismu (1938–1989)

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Markéta Doležalová	Stanislava Vodičková, Martin Jindra	2009–2022

Popis

V roce 2009 byl zahájen jeden z dílčích projektů, který je součástí mapování odboje a perzekuce českých občanů za druhé světové války a následně v období komunismu. Projekt je zaměřen na postupnou dokumentaci duchovních z řad křesťanských církví, především katolické církve, Českobratrské církve evangelické, Jednoty bratrské, Jednoty českobratrské, Církve československé (husitské) a pravoslavné církve.

Samotný projekt se dělí na dvě samostatné na sebe navazující části, které zpracovávají období nacismu a období komunismu a jejichž výsledky budou v závěru projektu komparovány.

V první části bude věnována zvláštní pozornost nezpracovanému tématu českých duchovních (včetně českých Němců) uvězněných, popravených a zavražděných v koncentračních táborech i těm, kteří se z těchto vězeňských zařízení vrátili. Budou mapována jednotlivá místa, vězeňská zařízení a popraviště, kterými prošli. Po rozpracování rozsudků lze také sledovat jejich motivy a prostředky odporu i proměny v tvrdosti udílených trestů během nacistické vlády. Součástí projektu bude vytvoření přehledu o zapojení duchovních do různých forem národního odboje: exilové vlády, zahraniční armády, rozvědné služby apod.

Druhá část projektu plynule navazuje na předchozí, neboť účastníci křesťanského odboje a perzekvovaní v období Protektorátu Čechy a Morava se ve své většině stali i nepřáteli hegemonistického režimu levicového typu a opět končili ve věznicích. Záměrem celého projektu je nejen zaznamenat osudy těchto lidí a církví v době totalitních režimů, ale také vnést do povědomí společnosti méně známá témata, jako je např. boj křesťanů proti germanizaci a pokřivení českých dějin v době nacismu, způsoby obrany proti ideologickému působení při výchově dětí a mládeže v letech komunistického režimu či soustavnost pronásledování katolické církve během celého období komunistické vlády v Československu.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V roce 2021 byl dokončen sběr dat z dostupných pramenů pro databázi katolických duchovních v koncentračním táboře Dachau. Prodlevu způsobila epidemie covidu, kdy byly uzavřeny státní i církevní archivy. V následujícím období bude provedena verifikace údajů, úvodní studie, vyhodnocení a analýza dat a vytvořena architektura webové stránky. Projekt bude prezentován na webových stránkách ÚSTR.

Organizace Světлана. Historie protikomunistické resistance v Československu a proměny její interpretace.		
Vedoucí projektu: Zdeněk Homola	Další členové projektového týmu: Luboš Kokeš	Doba realizace: 2018–2022
<p>Popis Projekt se zaměřuje na výzkum protikomunistické resistance v Československu na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století na příkladu „Organizace Světлана“, která představuje jeden z nejznámějších, ale také nejkontroverznějších případů třetího odboje. Projekt se zaměřuje na genezi vzniku této protikomunistické skupiny, na její přímé i nepřímé aktéry a povahu jejich činnosti. Zároveň zkoumá způsob infiltrace této organizace orgány Státní bezpečnosti, její likvidaci a následné soudní procesy. Analyzována je tedy nejen činnost dané skupiny, ale zároveň je na tomto konkrétním příkladu rekonstruován i princip fungování tehdejších komunistických bezpečnostních složek.</p>		
<p>Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy V první polovině roku 2022 by měl být dokončen základní výzkum v archivech, muzeích, soudech a dalších institucích v ČR a na Slovensku. Na základě analýzy doposud shromážděných materiálů a provedených rešerší (včetně lustrací) je v plánu v první polovině roku 2022 navštívit konkrétní archivy v zahraničí (Francie – např. archiv Préfecture de Police Paris). Dále bude činnost věnována vyhledávání a oslovování pamětníků, přípravě a psaní případových studií – k vydání budou v první polovině roku 2022. Na konec roku 2022 je plánováno dokončení monografie. Doba trvání projektu byla prodloužena, neboť nebylo možné řádně absolvovat základní výzkum v archivech a dalších institucích v průběhu roku 2021 pro omezení studia a přístupů do uvedených institucí. Dále je důvodem pracovní zatížení kolegů dalšími pracovními agendami mimo projekt.</p>		

Protikomunistické letáky a tiskoviny v totalitním Československu 1948–1953		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Mallota	Martin Jindra	2014–2022
<p>Popis Projekt na základě archivního výzkumu zdokumentuje v plné šíři existenci „protistátních“ letáků i obdobných ilegálních tiskovin, jež vznikly v Československu jako výraz odporu proti totalitní moci v letech 1948–1953. Projekt analyzuje tyto materiály z hlediska formy a obsahu a srovnává je s obdobnými materiály z let nacistické okupace ČSR a s protikomunistickými materiály z jiných sovětských satelitů. Posuzuje jejich význam a dopad (kvantifikuje jejich výskyt s pomocí hlášení stanic SNB, v archivech zaznamenaných tajných zpráv, výpovědí svědků a přímých aktérů, rozhovorů s pamětníky apod.). Uvádí je do historických souvislostí a charakterizuje jejich autory a šířitele (regionální hledisko, motivace, třídní původ, náboženství atd.). Finálním výstupem bude edice dokumentů (letáků).</p>		
<p>Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy Projekt byl z důvodu pracovního vytížení řešitelů v rámci jiných projektů dočasně pozastaven. Na 2. čtvrtletí roku 2022 je naplánováno obnovení výzkumné činnosti, na dané téma budou následně sepsány dvě studie.</p>		

Revize politických procesů a soudní rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jaroslav Pažout		2019–2022
<p>Popis Projekt si klade za cíl komplexně zpracovat problematiku soudních rehabilitací obětí politických procesů se zaměřením na přípravu a aplikaci rehabilitačního zákona č. 82/1968 Sb. z 25. června 1968, a to až do doznívání soudní rehabilitace v průběhu 70. let. V souvislosti se sledováním jednotlivých případů nemůžeme ponechat stranou ani výsledky rehabilitací po pádu komunistického režimu v roce 1989 podle nového rehabilitačního zákona č. 119/1990 Sb. z 23. 4. 1990. Rehabilitace obětí stalinismu – stejně jako obecně problematika vyrovnání se s nedávnou minulostí země – představovaly jednu z nejdiskutovanějších otázek v období Pražského jara a klíčových impulsů pro rozvoj občanské společnosti. Samozřejmě tak bude sledována i rezonance této problematiky ve veřejnosti i v relevantních politických orgánech země. Se soudní rehabilitací bezprostředně souvisela i problematika rehabilitace mimosoudní, tedy majetkové či profesní, a postihu osob zodpovědných za</p>		

trestněprávní perzekuci. Stranou pozornosti tak nezůstane např. ani činnost prověřkových komisí na ministerstvech vnitra a spravedlnosti zabývajících se odpovědností svých zaměstnanců za nezákonnosti páchané v souvislosti s tzv. protistátními činy a také působení rezortních rehabilitačních komisí, které měly za úkol provést profesní rehabilitaci bývalých zaměstnanců.

Geneze rehabilitačního procesu ovšem sahá hluboko před rok 1968. Nelze tedy pominout ani dílčí revize některých procesů probíhajících od druhé poloviny 50. let 20. stol. a jejich společenský a politický dopad. Přestože je projekt zaměřen primárně na soudní rehabilitace obětí politických procesů s jistým přesahem do problematiky rehabilitace mimosoudní, především profesní, nemůžeme hlavně pro období před rokem 1968 pominout rehabilitaci, která probíhala v rámci vládnoucí Komunistické strany Československa, neboť její výsledky měly bezprostřední vliv na rehabilitaci soudní.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V prvním pololetí bude dokončen archivní výzkum, konkrétně ve fondech Národního archivu, Archivu bezpečnostních složek, Státního oblastního archivu v Litoměřicích, Státním archivu v Košicích a archivu Ústavu paměti národa. Pokračovat budou práce na dvou monografiích, jež by měly být odevzdány do konce roku – edice dokumentů k barnabitské komisi s odborným úvodem a monografií k rehabilitacím obětí politických procesů 50. let.

Sochař František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století.

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Martin Jindra		2019–2022

Popis

Cílem projektu je zpracovat podrobnou biografii sochaře Františka Bílka a jeho dětí Františka Jaromíra Bílka a Berty Mildové-Bílkové od druhé poloviny 30. let 20. století. V biografii se řešitel pokusí nastínit interakce estetických a morálních hodnot v pozdních Bílkových dílech. Dále bude zkoumat dopady obou nesvobodných období našich novodobých dějin na veřejný i soukromý život Bílkovy rodiny.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V tomto roce bude dokončena monografie jako hlavní výstup projektu *Sochař František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století*. Dále budou publikovány dílčí studie v odborných i popularizačních časopisech, plánovaná jsou též vystoupení v médiích a přednášková činnost, včetně prezentace zamýšlené monografie. Jedna z odborných studií bude publikována v připravované reedici katalogu *František Bílek (1872–1941)*, který byl

původně vydán k umělcově souborné výstavě v roce 2000. Dokončení rukopisu monografie bylo posunuto na jaro 2022.

Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jiří Urban		2017–2022

Popis

Projekt se věnuje problematice státních zemědělských podniků a jejich roli při prosazování kolektivizace venkova. Tomuto tématu byla dosud věnována jen naprosto minimální badatelská pozornost, ačkoli na potřebu komplexního primárního výzkumu úlohy strojních a traktorových stanic (STS) a Československých státních statků (ČSSS) v procesu kolektivizace poukazyval již koncem 70. let nestor agrárních dějin Samuel Cambel.

Vzhledem k neutěšenému stavu výzkumu na tomto poli se projekt zaměří na zkoumání role STS, ČSSS a hospodářských družstev. Při řešení projektu bude primární výzkum zaměřen na konkrétní státní zemědělské podniky představující důležité reprezentanty strojních a traktorových stanic (STS Kukleny, ustavená údajně jako první v Československu), Československých státních statků (Gigant Smiřice, budovaný jako výkladní skříň údajných předností socialistické živočišné velkovýroby) a hospodářských družstev (konkrétní reprezentant vzejde z průzkumu ucelenosti archivních fondů družstev v regionu někdejšího Hradeckého kraje, do něhož místně přísluší také výše zmínění zástupci STS a ČSSS).

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V průběhu první poloviny roku bude řešitel dokončovat zpracování rukopisu závěrečné monografie (dokončení rukopisu, obrazový doprovod, interní korektury). Po odevzdání rukopisu k recenznímu řízení bude pracovat na dokončení studie *Several Sentences: The Last Five Months of the Communist Dictatorship as Seen from the Perspective of the Petition*. Dále provede výzkum v několika regionálních archivech a fondech za účelem identifikace ucelenosti/torzovitosti pramenů k návrhu nového projektu. Odevzdá také recenzi pro časopisy *Paměť a dějiny* nebo *Securitas Imperii*. Termín ukončení projektu nebylo možné dodržet, zčásti z důvodu omezení přístupu do archivů.

Tajné fakulty a jejich vliv na život katolické církve		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Eva Vybíralová		2018–2022
<p>Popis</p> <p>Tajné, tzv. mexické fakulty (tj. zmocnění, speciální pravomoci), představují fenomén, se kterým se setká každý, kdo se věnuje tématu podzemní či skryté církve. Projekt se bude zabývat jednak analýzou těchto fakult pro katolickou církev v Československu (1949/1950), ale také hledáním původních fakult pro církev v Mexiku a Španělsku (20. a 30. léta 20. stol.) a srovnáním s obdobnými fakultami pro církev na území dnešního Polska (1945) nebo Rumunska (1948).</p>		
<p>Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy</p> <p>V závislosti na epidemiologické situaci plánuje řešitelka na tento rok dvě cesty do vatikánských archivů. Dále by ráda v průběhu roku navštívila archiv Ústavu paměti národa v Bratislavě, archiv v Šuranech a tuzemské archivy. Dokončí a připraví k publikaci aktualizovaný český překlad knihy o tajných svěceních. Dále plánuje připravit pro <i>Revue církevního práva</i> článek o zajímavém právním sporu z 80. let, který se týkal <i>Katolických novin</i>. Plánuje zúčastnit se zahraniční vědecké konference k tématu monstrprocesů. Trvání projektu bylo prodlouženo na základě nabídky GA ČR v souvislosti s důsledky pandemie covid.</p>		

Tajné pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu v Ďáblicích – dějiny, paměť a současnost		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Blažek		2021–2024
<p>Popis</p> <p>Cílem projektu je komplexní zmapování dějin tajného ďáblického pohřebiště. Výstupy projektu budou mít různorodou podobu. Hlavním z nich bude kolektivní monografie, která vedle odborných studií zahrne také seznam protivníků a obětí pohřbených na tomto místě, edici nejdůležitějších archivních dokumentů a obrazovou přílohu. V rámci projektu se uskuteční vědecká konference a připravena bude webová prezentace s databází všech osob, u nichž se podařilo ověřit, že jejich ostatky jsou uloženy na tomto pohřebišti.</p>		

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Ve druhém roce projektu bude pokračovat řešitel ve spolupráci s Alenou Šimánkovou v archivním výzkumu (Národní archiv, ABS, Archiv hl. m. Prahy atd.). V červnu 2022 bude upořádán seminář ve spolupráci s Muzeem paměti XX. století, Kabinetem dokumentace a historie vězeňské služby a Sdružením bývalých politických vězňů na téma tajné pohřebiště v Československu se zaměřením na pohřebiště v Ďáblicích a Motole. Publikovány budou první výstupy projektu.

Udavačství jako sociální praxe v českých zemích 1938–1953

Vedoucí projektu:

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

Jaromír Mrňka

2017–2022

Popis

Nacistická a stalinistická diktatura představovaly systémy vládnutí, které udávání přiznávaly relativně vyšší důležitost. Odlišovaly se především v kvantitativní míře. Projekt bude rekonstruovat fenomén udavačství v moderní české společnosti a bude zaměřen na analýzu mechanismů, v nichž udavačství představovalo specifický druh sociální komunikace mezi státem a společností. Důraz bude kladen na analýzu udavačství jako výlučného jednání, přičemž bude analyzována jak individualita konkrétních aktérů, tak jejich sociální zasazení jako osobité sociální skupiny. Vzhledem k vývoji výzkumu bylo rozhodnuto o prodloužení doby odevzdání projektu do poloviny roku 2022.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V prvním pololetí 2022 bude nutno dokončit archivní výzkum, který byl zkomplikován průběhem pandemie covid. Ve druhém pololetí bude připravován hlavní výstup, kterým je odborná kniha. V průběhu roku řešitel dále počítá s menšími výstupy, jako s přípravou workshopu pracovní skupiny nebo s vystoupením v panelu na sjezdu historiků, popř. s mediálními výstupy.

Underground a Charta 77		
Vedoucí projektu: Ladislav Kudrna	Další členové projektového týmu: František Stárek	Doba realizace: 2020–2023
<p>Popis Projekt navazuje na ukončený projekt <i>Underground v regionech</i>. Jeho cílem bude zpracovat komplikovaný vztah mezi signatáři Charty 77 z prostředí undergroundu (včetně jejich podporovatelů) a signatářů z řad různorodého politického spektra. Na pozadí širších souvislostí chtějí řešitelé ukázat, co vše stálo za změnou postoje podzemní komunity vůči chartovní politice. Zatímco v 70. letech 20. století „sehráli“ signatáři z undergroundu roli „statistů“, od druhé poloviny 80. let se stali aktivními hybateli chartovní politiky.</p>		
<p>Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy Po takřka dvouletém období omezeného výzkumu z důvodu pandemie má být obnoveno pravidelné a systematické studium přírůstkové materie Veřejné bezpečnosti v ABS, pobočka Kanice. K vydání má být během roku připravena kolektivní monografie <i>Československo a underground v letech 1981–1986</i>. Během celého roku je v plánu pořádat přednášky pro školy i širokou veřejnost a v polovině října 2022 uspořádat mezinárodní konferenci <i>Československo a underground v letech 1987–1989</i> v Knihovně Václava Havla. Z konference by organizátoři rádi vydali kolektivní monografii. Během roku budou pokračovat práce na monografii <i>Underground a Charta 77</i>.</p>		

Vojenský výcvikový prostor Böhmen 1942–1945.		
Vedoucí projektu: Tomáš Zouzal	Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2018–2022
<p>Popis Vojenský výcvikový prostor Benešov (SS-Truppenübungsplatz Beneschau, od roku 1943 SS-Truppenübungsplatz Böhmen) byl největším cvičišťem, jaké se kdy v Českých zemích nacházelo. Jeho existence je spjata s německou okupací Českých zemí. Projekt cvičiště vznikl roku 1939. Se zabíráním vyhlédnutého území se začalo až roku 1942. Protektorátní reprezentace byla z rozhodování o vytvoření cvičiště vyloučena. Prostor sloužil svému účelu do konce druhé světové války. Roku 1945 zanikl.</p>		

Cílem projektu je zmapovat historii výcvikového prostoru Böhmen v druhé polovině jeho existence, tj. po vysídlení obyvatel a zřízení vojenských škol. Výzkum se soustředí na vojenské i hospodářské využití prostoru a život zde přítomných lidí z řad vojáků, civilistů a vězňů až do května 1945, a to včetně událostí květnového povstání.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Cílem práce v roce 2022 bude finalizace projektu a odevzdání opožděné výsledné monografie k výcvikovému prostoru Böhmen pod názvem *Na cvičišti SS*.

Výběrová edice k akci "Ř", likvidace ženských řeholí a kongregací (1950–1960)

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Markéta Doležalová	Stanislava Vodičková	2021–2023

Popis

Cílem projektu je přispět k poznání mechanismů, kterými se KSČ v letech 1950–1960 pokoušela mocensky si podřídit ženské řády a kongregace v Československu. Ženské řády a kongregace představovaly v desetiletí 1950–1960 pro komunistický režim v Československu stejně závažného ideového nepřítele jako řády mužské. Archiválie k jejich centralizaci a internaci dosud nebyly plně využity a zveřejněny. Předkládaný projekt odstraní tento nedostatek a zároveň zmapuje postupy perzekuce řeholnic i jejich strategie k přežití.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

V tomto roce bude dokončen archivní výzkum, konečný výběr dokumentů pro zařazení do publikace a co největší část bude přepsána z originálu do textové podoby.

Vývoj kultury protestu průmyslového dělnictva v Českých zemích v letech 1945–1969.

Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jakub Šlouf		2018–2022

Popis

Sociální a profesní struktura obyvatelstva Českých zemí procházela v letech 1945–1969 dynamickým vývojem. To motivovalo jednotlivé profesní složky společnosti, aby se v průběhu těchto transformačních procesů pokoušely hájit své zájmy prostřednictvím veřejných protestů. Projekt analyzuje vývoj kultury protestu průmyslového dělnictva, jež

tvorilo nejpočetnější a nejsebevědomější profesní segment tehdejší společnosti. Fenomén protestu přitom řešitel projektu chápe jako formu komunikace mezi společností a vykonavatelem panství. Svoji pozornost proto zaměřil převážně na analýzu nástrojů komunikace a komunikačních kanálů. Těžiště analýzy bude spočívat na úrovni konkrétních továren. Hlavním cílem projektu je analýza vývoje forem a komunikačních kanálů, prostřednictvím kterých průmyslové dělnictvo prosazovalo své zájmy ve veřejném prostoru. Zkoumán bude rovněž proces, během něž se takto veřejně artikulované zájmy stávaly politickými faktory.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Během roku 2022 bude hlavní prioritou dokončení rukopisu závěrečné monografie o vývoji kultury protestu průmyslového dělnictva, která je posledním plánovaným výstupem realizovaného grantového projektu. Tento projekt GA ČR bude v důsledku pandemie covidu prodloužen do poloviny roku 2022. Během dokončování rukopisu budou ještě doplňovány některé informace prostřednictvím cest do regionálních archivů.

Vývoj moderní parlamentní kultury v českých zemích a Československu		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Ondřej Matějka	Jiří Fialka, Jan Hron, Václav Tollar, Lukáš Cvrček, Milan Bárta, Tomáš Malínek, Adam Havlík, Luboš Kokeš, Jan Geier, Vladimír Lejtnar, Tomáš Richter, Matěj Třepeš	2018–2022
Popis		
<p>Primárním cílem projektu je zpracování vývoje české moderní parlamentní kultury s využitím metod a nástrojů digital humanities a jeho prezentace široké veřejnosti. Dílčí cíle v tomto záměru jsou:</p> <p>1) vytvoření elektronické a veřejně přístupné databáze všech volených (a kooptovaných) parlamentních zastupitelů (poslanců i senátorů) na našem území v letech 1848 až 1992;</p> <p>2) na základě této databáze vznikne specializovaná mapa analyzující pomocí statistických a prosopografických metod formování moderního parlamentarismu a parlamentní kultury na našem území. Na základě komparace dat (s okolními zeměmi, resp. se zastupiteli národních menšin na českém území) se podaří charakterizovat národní, resp. regionální specifika české parlamentní kultury. Rovněž bude umožněno zkonstruovat obraz ideálního parlamentního zastupitele;</p>		

3) tyto a další výsledky výzkumu budou prezentovány široké veřejnosti formou výstavy (a kritického katalogu) prezentující osm století vývoje českého parlamentarismu (včetně stavovských sněmů středověku a raného novověku) s důrazem na období moderních a soudobých dějin;

4) dalším cílem je zdokumentovat vývoj české parlamentní kultury formou odborné monografie (syntetického charakteru), která přístupnou formou a s účastí předních odborníků nabídne široké veřejnosti obraz vývoje českého parlamentarismu a parlamentní kultury. V souvislosti s touto publikací vznikne i řada odborných časopiseckých studií a dvě další kolektivní monografie;

5) bude uspořádána mezinárodní konference. Projekt obecně usiluje nejen o zpracování důležitého a u nás zatím opomíjeného tématu (neexistuje souhrnné zpracování dějin českého parlamentarismu), ale i o jeho prezentaci široké veřejnosti, a zejména o zdůraznění důležitosti parlamentarismu a parlamentní demokracie. ÚSTR má na starosti vývoj databáze, mapových aplikací, vytvoření databázových hesel k poslancům za období 1948–1989/1990.

Partnery projekty jsou Národní muzeum, Masarykův ústav a Archiv AV ČR.

Projekt v roce 2022 – plánované kroky a výstupy

Hlavní cíle v roce 2022 jsou:

1) dokončit databázi poslanců – v tuto chvíli je většina jmen poslanců a poslankyň vyplněná, časovou ztrátu způsobenou ročním uzavřením Archivu Poslanecké sněmovny, plánují řešitelé dohnat zvýšením personální kapacity, zejména zvýšenou spoluprací se stážisty;

2) dokončit webovou aplikaci prezentující databázi poslanců, a to včetně interaktivních map – aplikace je v podobě prototypu hotová, je však třeba dopracovat některé funkcionality;

3) dokončit rukopis monografie věnovaný parlamentu v období komunistické diktatury a tuto monografii vydat.

7.2 EDIČNÍ PLÁN ÚSTAVU PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ NA JARO 2022 A PODZIM 2022

EDIČNÍ PLÁN NA JARO 2022

1–2) *Paměť a dějiny 1 a 2/2022*

Předpoklad vydání: březen, červen 2022

3) *Securitas Imperii I/2022*

Předpoklad vydání: červen 2022

4) **PAŽOUT, Jaroslav – PORTMANN, Kateřina (edd.): *Spravedlnost, nebo pomsta? Potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců po 2. světové válce v Československu***

Kolektivní monografie

Druhá světová válka přinesla milionům lidí utrpení, svým rozsahem i formami v dějinách dosud nepoznané. Bezprecedentní brutalita vedla již v průběhu války ve spojeneckém táboře k přesvědčení, že spáchané zločiny nelze nechat nepotrestané. Válečný konflikt přinejmenším v Evropě neskončil s posledními výstřely. Tažení nacistického Německa a jeho spojenců a z něj vyplývající okupace řady zemí doprovázená mnoha brutálními projevy vyvolala potřebu vyrovnat se s tímto obdobím, vypořádat se s válečnými zločinci, ale i s domácími zrádci a kolaboranty. Předkládaná publikace si klade za cíl přispět k poznání tohoto komplikovaného a často i bolestného tématu. Vedle obecněji formulovaných textů, zabývajících se tématem v celoevropském, respektive československém kontextu, se věnuje justičním institucím zřízeným pro souzení válečných zločinců a kolaborantů (Národní soud a mimořádné lidové soudy v Jihlavě, Brně a Litoměřicích), nalezneme zde též studii o Československé vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců působící v letech 1965–1990. Kniha přináší i případové studie o retribučním vězni Vilému Rozehnalovi, který se stal spolupracovníkem Státní bezpečnosti, a úřednicích slovenského státu, souzených za podíl na deportaci slovenských židů. Národnostní aspekty retribuční studie věnované retribučnímu soudnictví v Košicích, které zasáhlo velké množství osob maďarské národnosti, resp. retribučním prováděným vůči polskému obyvatelstvu Slezska, a to jak v polské, tak i československé části tohoto specifického

území. V neposlední řadě obsahuje kniha studie popisující očistu znárodněné české kinematografie a reflexi poválečné odplaty, včetně odsunu Němců, na konci druhé světové války v československém hraném filmu 60. let.

Termín vydání: červen 2022

Koedice s Technickou univerzitou v Liberci

5) BLAŽEK, Petr: *Happeningem proti totalitě. Společnost za veselejší současnost*

Monografie

Tématem publikace jsou dějiny Společnosti za veselejší společnost. Působila na konci osmdesátých let jako jedna z nezávislých iniciativ v Československu. Odlišovala se zvolenou strategií, když využívala pouliční happening jako politický nátlakový nástroj. Přestože vznikla pouze půl roku před pádem komunistického režimu, dokázala rychle získat velkou pozornost nejen v opozičním prostředí několika legendárními veřejnými akcemi, které jsou za pomoci různých typů archivních pramenů podrobně rekonstruovány. Publikace je koncipována jako koláž autorských textů, rozhovorů s pamětníky, dobových dokumentů a rozsáhlé obrazové dokumentace.

Termín vydání: březen 2022

6) HAVLÍK, Adam: *Marky, bony, digitálky. Veksláci v socialistickém Československu*

Monografie

Kniha se zabývá fenoménem veksláctví v socialistickém Československu a historickými aktéry s ním spojovanými, kteří se zabývali pokoutným obchodem s cizími měnami, tuzexovými poukázkami a pašovaným spotřebním zbožím. Ve středu analýzy stojí každodenní praxe veksláků jako „hybatelů“ československého černého trhu. Kromě hlavních principů „vekslu“ rozkrývá práce i společenské a ekonomické předpoklady, které za vzestupem svébytné vrstvy veksláků stály. Mapuje roli podniku zahraničního obchodu Tuzex, stejně jako dobovou legislativu a postoje státu k problematice veksláctví. Vedle teoretických diskusí na úrovni nejvyšších státních orgánů práce sleduje i přístup bezpečnostních složek k celé problematice. Analýze je podroben i reálný dopad veksláctví, stejně jako jeho dobový obraz, který se čs. stát snažil předkládat veřejnosti skrze masové sdělovací prostředky. Práce částečně překračuje období státního socialismu a načrtává osudy komunity překupníků s bony a valutami po roce 1989 a možnosti adaptace těchto vrstev na nové politické a ekonomické klima.

Termín vydání: březen 2022

Koedice s nakladatelstvím Vyšehrad

7) GROMAN, Martin: *František Kriegl*

Monografie

Obsáhlá monografie věnovaná jedné z nejpozoruhodnějších postav Pražského jara, komunistického poslance, člena ÚV KSČ a pozdějšího signatáře Charty 77 Františka Kriegla.

Termín vydání: červen 2022

Koedice s nakladatelstvím Paseka.

8) VLČEK, Vojtěch: *Perzekuce mužských řeholí a kongregací komunistickým režimem v českých zemích v období 1948-1964 v kontextu jejího vývoje v zemích sovětského bloku*

Monografie

Práce komplexně mapuje osudy mužských řádů a kongregací v období 1948-1964 v českých zemích, a především represivní kroky, které proti nim realizovaly komunistické orgány – StB, justice, Státní úřad pro věci církevní, církevní tajemníci atd. Cílem je pojmenovat rozsah, délku, trvání, proměnlivost intenzity a různé druhy perzekuce řeholníků.

Termín vydání: duben 2022

Koedice s Ostravskou univerzitou

9) MALLOTA, Petr a kol. (ed.): *Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989*

Biografický slovník

Soubor případových studií o všech jednotlivých případech popravených, u nichž lze uvažovat o politickém pozadí rozsudku. Obsáhlá publikace obsahuje více než 260 jednotlivých případů, přičemž u některých není politické pozadí případu jasné. I takové případy jsou však do souboru zahrnuty, aby mohla být ne vždy zcela zřetelná hranice mezi politickým a kriminálním případem otevřeně hledána. Biografický slovník je výsledkem mnohaleté práce desítek odborníků z Ústavu i mimo něj.

V průběhu celého roku 2022 bude pokračovat předtisková příprava a sazba..

Publikaci plánujeme vydat v koedici s nakladatelstvím Academia.

10) PLACHÁ, Pavla – SACK, Birgit: *Poslední dopisy z Drážďan*

Edice dokumentů

Česko-německá edice dopisů, které napsali za druhé světové války v drážďanské věznici Čechoslováci bezprostředně před popravou. Jde o ojedinělou sbírku více než osmdesáti posledních vzkazů, jedinečných svědectví z období nacistické persekuce, a to jak těch, které prošly skrze cenzuru, tak i dopisů propašovaných adresátům ilegálním způsobem. Vedle vlastní studie obsahuje publikace také přepisy dopisů, medailony popravených a bohatý fotografický a ilustrační dokumentační materiál získaný především ze soukromých sbírek.

Cílem publikace je seznámení s originálními historickými dokumenty z druhé světové války, období, jež stále ovlivňuje česko-německé vztahy.

Předpokládané vydání: červen 2022

Vydání publikace v českém a německém jazyce ve spolupráci ÚSTR, Památník Münchner Platz v Drážďanech, nakladatelství Pulchra, nakladatelství Lipské univerzity. Distribuce v ČR a v Německu. Kniha vyjde s podporou Česko-německého fondu budoucnosti.

11) RUPNIK, Jacques: Vybrané texty Josefa GUTTMANNA (1902–1956) z let 1932–1956

Edice dokumentů

Edice dokumentů Josef Guttmann patřil až do 30. let 20. století k čelným představitelům KSČ, po Gottwaldově převzetí moci ve straně se stal jeden čas druhým nejvýše postaveným funkcionářem strany, zastával též funkci šéfredaktora Rudého práva. Po roztržce s Gottwaldem a Kominternou byl v roce 1933 ze strany vyloučen, poté se snažil publicisticky působit proti stalinské stranické linii. V roce 1939 nakonec odešel do emigrace v USA, kde zůstal až do své smrti. Jeho publicistické texty zejména z období emigrace nejsou známy. Jde přitom o důležitý pramen pro poznávání československého komunistického hnutí, které mělo své přesvědčené souputníky, ale ne všichni přistoupili na otevřeně diktátorské poměry ve straně od 30. let.

Předpokládané vydání: červen 2022

12) HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – WAKOUNIG, Marija – ŽUPANIČ, Jan (eds.): *Proměny elit v první polovině 20. století*

Kolektivní monografie

První polovina dvacátého století proběhla ve znamení zásadních sociálních změn. Dotkly se všech společenských vrstev, tedy i elit. Právě na jejich vývoj je soustředěna pozornost kolektivní monografie. Zatímco staré, aristokratické elity ztrácely

na politickém a hospodářském vlivu, uvolněný prostor postupně zaplňovaly elity nové. Tento již dříve zahájený proces gradoval před první světovou válkou rostoucím tlakem na demokratizaci společnosti, do politické a intelektuální elity se zařazují i dělničtí vůdcové. Výše naznačený proces pokračoval i v meziválečném období. Druhá světová válka a těsně poválečný vývoj pak přinesly další posuny v tomto směru. Nacističtí radikálové a zejména nastupující komunistické režimy přicházely s programem totální přestavby společnosti, který se také více či méně úspěšně pokoušely realizovat. Publikace tento proces analyzuje, zejména osvětluje souvislosti a projevy těchto změn a vztah mezi starými a novými elitami. Uvedený vztah nebyl nutně pouze konfrontační, ale pohyboval se v široké škále mezi izolací a kooperací.

Plánované vydání: léto 2022

13) ANEV, Petr – FIALKA, Jiří: *Ministerstvo zemědělství*

Monografie

Vrcholné orgány československé státní správy se v době státem řízeného hospodářství vyznačovaly snahou řídit a kontrolovat všechny aspekty veřejného a soukromého života, jejich činnost přesto není veřejnosti dobře známa. Publikace se pokouší tento dluh vůči čtenáři částečně splatit. Přibližuje organizaci a působení Ministerstva zemědělství v letech 1939-1989, tedy v období, kdy státní správa organizovala zemědělcům činnosti, například plánem výroby a výší dodávek zemědělských výrobků, a kdy ideologická role organizace práce mnohdy převyšovala všechny ostatní. Opomenuto není však ani exilové ministerstvo zemědělství v Londýně. V důsledku častých reorganizací se kniha v menší míře věnuje také přechodně působícím ministerstvům, pod něž spadal resort zemědělství. Proměny zemědělské politiky zachycují také biografie ministrů, v období federace je pro přehlednost soustředěna pozornost pouze na ministry zemědělství a výživy České socialistické republiky.

Plánované vydání: jaro 2022

14–15) *Paměť a dějiny 3 a 4/2022*

Předpoklad vydání: březen, červen 2022

16) *Securitas Imperii II/2022*

Předpoklad vydání: červen 2022

17) PEHR, Michal: *Katolická církev v českých zemích 1945–1948*

Monografie

Cílem předkládané monografie je zachytit peripetie vztahů katolické církve a Československé republiky v turbulentním čase poválečné třetí republiky, tj. od osvobození na jaře 1945 až do února 1948, kdy se moci v zemi chopili komunisté. Jedná se o unikátní příběh, který je nesrovnatelný s vývojem v ostatních zemích střední a východní Evropy. Rozdílný je nejen z hlediska historie a vývoje místních církví, ale především ve srovnání vývoje politických systémů těchto zemí a jejich vztahu ke katolické církvi, které se ocitly v zájmové sféře sovětského vlivu. Téma třetí republiky stálo prozatím na okraji zájmu české historiografie, zřejmě i proto, že v tomto přechodném období se mnozí zabývali především technikou převzetí moci a vytvoření komunistické diktatury. Autor v syntéze dějin tohoto poválečného trojletí popsal vývoj vzájemného vztahu mezi katolickou církví a sekularizovaným státem, zachytil jejich vývoj i jaká témata těmto vztahům dominovala (např. otázka církevního majetku, obsazení biskupských stolců, obnovení diplomatických vztahů mezi Svatým stolcem a ČSR, problematika odsunu sudetoněmeckého obyvatelstva a duchovních, otázka církevních škol a svátků, ale i církevního tisku a možnosti svobodného působení církve v celé společnosti). Závažným tématem monografie je rovněž stav, s jakým vstupovala katolická církev do poválečného času znovuobnovené republiky. V českých zemích to byla pozice církve s vysokým morálním kreditem, která stála za války po boku národa, bojující s německými okupanty, kdy velké množství duchovních trpělo pro svoji statečnost a účast v protinacistickém odboji. Pozornost byla přirozeně věnována rozdílné situaci v českých zemích a na Slovensku v tomto sledovaném období, kdy naopak v případě Slovenska tu bylo tíživé rozporuplné dědictví války a Slovenského státu, které se promítalo i do vzájemných poválečných vztahů mezi církví a státem. Poválečné období se vyznačovalo především velkým nadšením při budování poválečné socializující demokracie a snahou vybudovat spravedlivý a mravnější politický systém, a na pozadí tohoto úsilí se odvíjel příběh hledání vzájemných vztahů mezi státem a církví, kdy především demokraté vkládali velké naděje do této instituce. Očekávali, že se stane důležitým stabilizačním

prvkem české společnosti. Z řady důvodů se však tak nastalo. Obecný poměr katolické církve k různým politickým systémům a státním útvarům byl takový, že státy a jejich režimy vznikají a zanikají, zatímco ona je institucí věčnou. Zároveň vycházela z předpokladu, že jsou různé formy vlády, přičemž žádná není ideální, ale současně je zapotřebí pokusit se dosáhnout dohody s aktuální vládou, neboť jen tak je možné zajistit svobodné působení církve. A takto přistupovala i ke snaze o koexistenci s třetí republikou, tedy státem vedeným většinou liberály a socialisty. V době poválečného období se měnilo mnohé. Ukázalo se, že katolické církvi chyběl potřebný čas, aby mohlo dojít k mravní obnově společnosti a naopak se rozeběhly silné sekularizační tendence, které měly již tehdy dlouhou tradici a které se začaly naplno únorem 1948. Sledované období bylo nejen časem víry a nadšení pro budování spravedlivější společnosti, ale také dobou plné anarchie, zmatků, nejistot, nepořádku a v neposlední řadě i závisti, kdy zlo v mnoha okamžicích získávalo převahu. Zápasy o charakter poválečné republiky a celý tento čas se nesl ve znamení soubojů mezi demokraty a komunisty. Výsledkem tohoto souboje bylo vítězství komunistů. Na rozdíl od demokratů byli jednotní, měli svoji pevnou vizi, vůli k moci a v neposlední řadě i podporu Sovětského svazu. Na čtyřicet let byla demokracie a s ní i aktivity katolické církve zatlačeny do podzemí. Čas třetí republiky tak představoval poslední svobodné nadechnutí v činnosti církve, ale vlastně i celé společnosti před nástupem nové diktatury.

Předpoklad vydání: podzim 2022

Koedice s nakladatelstvím CDK.

18) UHLÍKOVÁ, Kristina – JOHANIDESOVÁ, Tereza – BACHTÍK, Jakub: *Poválečná památková péče ve střední Evropě*

Kolektivní monografie

Kolektivní monografie vychází z mezinárodní konference konané na jaře 2021. Obsahuje výběr studií, které se přehledově zabývají tématy a systémy památkové péče v jednotlivých regionech střední Evropy po roce 1945 - kromě Československa kniha mapuje situaci v NDR, Maďarsku, Polsku a Rakousku, jedna ze studií je věnována srovnání s poměry v tehdejší Jugoslávii. Kniha je plánovaná k vydání v anglickém jazyce. Na její přípravě se v koedici podílí ÚSTR, Ústav dějin umění AV ČR a Národní památkový ústav.

Předpoklad vydání: konec roku 2022

Koedice s Ústavem dějin umění AV ČR a Národním památkovým ústavem.

19) PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Strážkyně socialistické zákonnosti. Nejvyšší orgány československé prokuratury a jejich působení proti odpůrcům režimu v letech 1948–1989*

Monografie a edice dokumentů

Druhý svazek obsáhlého projektu. Bezprostředně po únoru 1948 přistoupil komunistický režim k přetvoření prokuratury v prokuraturu tzv. leninského typu. Tento proces byl dovršen v roce 1952, kdy na základě ústavního zákona o soudech a prokuratuře č. 64/1952 Sb. a zákona o prokuratuře č. 65/1952 Sb. z 30. října 1952 přebrala všechny funkce typické pro prokuratury sovětského bloku. Podle sovětského vzoru byla konstruována jako samostatný, na orgánech státní moci a správy nezávislý, jednotný, centralizovaný a monokratický orgán nejvyššího dozoru nad prováděním a zachováním zákonů a jiných právních norem úřady i jednotlivci. Z orgánu veřejné žaloby se tak prokuratura stala třídní institucí, mající za úkol střežit tzv. socialistickou zákonnost, k čemuž byla opatřena rozsáhlými úkoly i pravomocemi. Prokuratura byla vyčleněna z rezortu spravedlnosti a stala se samostatnou součástí systému státní správy. Tento její charakter nezměnily ani nové zákony o prokuratuře z let 1956 a 1965 či další zákonné normy. Dlouhodobějšího trvání neměly ani pokusy o reformu prokuratury v krátkém období pražského jara v letech 1968–1969. Jednou z hlavních motivací transformace prokuratury po únoru 1948 byla potřeba vést účinný boj s tzv. vnitřním nepřítelem. Připravovaná dvojsvazková publikace si klade za cíl zmapovat organizaci, postavení a činnost nejvyšších orgánů prokuratury v letech 1948–1989, jejich personální složení a kádrovou politiku, postup vůči odpůrcům komunistického režimu a nonkonformním aktivitám. Zabývat se bude Státní prokuraturou existující v letech 1948–1952, Generální prokuraturou a po federalizaci země generálními prokuraturami ČSSR, ČSR a SSR. Základem každého svazku budou rozsáhlé edice dokumentů.

V roce 2022 může být vydána pouze úvodní studie.

Předpoklad vydání celého kompendia: Konec roku 2024

20) SKLENÁŘ, Michal: *Moderní sakrální stavby římskokatolické církve v českých zemích 1948–1989*

Monografie

Monografie se věnuje vzniku nových římskokatolických sakrálních staveb v českých zemích v době komunistického totalitního panství mezi lety 1948 a 1989. Ve druhé polovině 20. století zůstávala v našem prostředí určující a zcela převažující tendencí devastace posvátných budov, hřbitovů a drobných sakrálních památek, cílená likvidace objektů a nezájem státních orgánů o jejich údržbu a opravy. V případě úsilí o stavbu, uskutečnění a konsekraci několika kaplí a kostelů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku se tak jedná o anomálie a výjimky, které vycházejí ze specifických podmínek vnitrocírkevních, společenských a lokálních. Vlastnímu tématu realizací proto předchází zasazení do širšího kontextu příspěvků evropské historiografie, situace organizované teistické religiozity a sakrálního stavitelství ve vybraných zemích

bývalého východního bloku, posunů spojených s II. vatikánským koncilem jakožto paradigmatické změny a vývoje české církevní politiky, především v době pražského jara. Četné exkurzy slouží pro představení souvisejících rámců a kontrastních příběhů s obdobnými výchozími podmínkami, ale neúspěšným výsledkem snah. Analýza stojí na pomezí sociálních dějin a dějin církevních, zvláštní důraz klade na mikrohistorické a místní souvislosti a využívá přístupů historické vědy a dalších humanitních disciplín, jakož i katolické teologie a zvláště liturgiky. Kniha je hlavním výstupem projektu řešeného v Ústavu pro studium totalitních režimů v letech 2017–2020 a prvním ucelenějším výzkumem problematiky v českém prostředí včetně návrhu typologie staveb.

Termín vydání: podzim 2022

Koedice s nakladatelstvím CDK.

21) BÁRTA, Milan a kol.: *Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1948–1953*

Kolektivní monografie

Monografie má představovat výsledek objektivního historického výzkumu na poli organizace a fungování Státní bezpečnosti v letech 1948 až 1953, v době nejtvrdšího teroru, kdy v rámci režimu získala mimořádně silné postavení, dosáhla největšího vlivu a byla vnímána jako ústřední opora komunistického režimu. Kniha představuje syntézu archivního výzkumu a výsledku práce desítek historiků. S následky nezákonností přelomu čtyřicátých a padesátých let se StB vyrovnávala minimálně do počátku 70. let a staly se i hlavní negativní aktivitou zdůrazňovanou po roce 1989.

Termín vydání: podzim 2022

Vyjednáváme koedici s nakladatelstvím Karolinum